

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Криворізький національний університет
Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра економіки та бізнесу
(назва кафедри)

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ
Гарант освітньої програми

(підпис)

(прізвище та ініціали)

« ____ » _____ 2026 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти _____ бакалавр _____
(назва освітнього ступеню)

зі спеціальності _____ 051 «Економіка» _____
(шифр і назва)

освітня програма _____ «Економіка» _____
(назва)

на тему: «Оптимізація виробничих витрат та максимізація прибутку
підприємства (за матеріалами ПрАТ «ПівнГЗК»)»

Виконав:

здобувач вищої освіти

Шворак Вячеслав Іванович
(прізвище, ім'я, по-батькові)

(підпис)

Керівник:

професор, д.ен., доцент Приймак Н.С.
(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Засвідчую, що у кваліфікаційній
роботі немає запозичень з праць
інших авторів без відповідних
посилань

Здобувач вищої освіти _____
(підпис)

Кривий Ріг
2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Криворізький національний університет
Навчально-науковий інститут економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

Кафедра економіки та бізнесу
Форма здобуття вищої освіти заочна
Ступінь бакалавр
Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальність 051 «Економіка»
освітня програма «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Гарант освітньої програми

підпис

« ____ » _____ 2026 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
Швораку Вячеславу Івановичу
прізвище, ім'я, по батькові

1. Тема роботи: Оптимізація виробничих витрат та максимізація прибутку підприємства (за матеріалами ПрАТ «ПівнГЗК»)

Керівник роботи д.е.н., доцент Приймак Наталія Сергіївна
науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ініціали

Затверджені наказом ректора Криворізького національного університету
від “ ____ ” ____ 20 ____ р. № ____

2. Строк подання здобувачем ВО роботи “25” квітня 2026 р.

3. Вихідні дані до роботи: навчальна та наукова література, періодичні видання, статистичні данні, звітність про роботу підприємств, данні мережі Інтернет

4. Зміст (перелік питань, які потрібно розробити):

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).
таблиці, рисунки

(За потреби зазначаються П.І. по Б. консультантів за розділами роботи)

6. Дата видачі завдання: «23» січня 2026 р.

7. Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Підготовка 1 розділу	02.02.2026-15.02.2026	
2	Підготовка 2 розділу	16.02.2026-08.03.2026	
3	Підготовка 3 розділу	09.03.2026-28.03.2026	
4	Корегування підрозділів, підготовка висновків	30.03.2026-11.04.2026	
5	Оформлення додатків	13.04-18.04.2026	
6	Підготовка доповіді та презентації	20.04-30.04.2026	

Здобувач ВО

_____ Шворак В.І.
(підпис)

Керівник роботи

_____ Приймак Н.С.
(підпис)

РЕФЕРАТ

Загальна кількість в роботі: 58 сторінок, 5 рисунків, 13 таблиць, 5 додатків,
50 використаних джерел.

Об'єкт дослідження:	система управління витратами ПрАТ «ПівнГЗК»
Предмет дослідження:	методи, інструменти та підходи до оптимізації виробничих витрат з метою максимізації прибутку підприємства
Мета дослідження:	дослідження теоретичних і практичних аспектів оптимізації виробничих витрат підприємства та розробка обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення рівня прибутковості його діяльності (на прикладі ПрАТ «ПівнГЗК»)
Методи дослідження:	аналіз та синтез, узагальнення, групування, аналіз факторів, графічний та табличний методи, факторний аналіз, прогнозування
Основні результати дослідження:	Проаналізовано теоретичні підходи до трактування сутності витрат виробництва, прибутку, класифікації витрат та показників прибутку; проаналізовано методична основи дослідження впливу витрат виробництва на прибуток та задачу його максимізації. Досліджено результати діяльності ПрАТ «ПівнГЗК», встановлено наявність кризових тенденцій та необхідність пошуку джерел стабілізації фінансового стану та максимізації прибутку підприємства. Головні ризики, виявлені в ході аналізу структури виробничих витрат комбінату пов'язані із збільшенням енергозалежності операційної діяльності та зростанням вартості сировини та матеріалів (. ПрАТ «ПівнГЗК» є конкурентоспроможним завдяки низьким витратам на працю, але зростання енергії може нівелювати існуючу перевагу. Пріоритет компанії №1 у управлінні витратами – енергоощадливість та підтримка кадрового потенціалу. Методом ланцюгових підстановок встановлено, що зростання виробничих витрат є другим за силою негативним фактором після ціни який гальмує максимізацію чистого прибутку комбінату. Програма оптимізації витрат ПрАТ «ПівнГЗК» для досягнення цілей максимізації прибутку структурована за чотирма функціональними напрямками: енергетичний менеджмент; технологічна модернізація, управлінські системи, збутова оптимізація.
Ключові слова:	витрати виробництва, чистий прибуток, енергоефективність, ціна, персонал, система управління

ЗМІСТ

Вступ	6
Основна частина	8
Висновки	44
Список використаних джерел	49
Додатки	53

ВСТУП

В умовах загострення конкурентної боротьби, нестабільності ринкової кон'юнктури та структурних змін, спричинених повномасштабними військовими діями на території України, проблема оптимізації виробничих витрат і максимізації прибутку набуває особливої практичної значимості для вітчизняних підприємств. Здатність ефективно управляти витратами та цілеспрямовано формувати фінансові результати є однією з визначальних умов не лише конкурентоспроможності, а й елементарного виживання суб'єктів господарювання.

Ринок металосировини є одним із ключових видів діяльності, джерелом формування прибутку та ресурсного забезпечення діяльності інших сфер економіки, таких як машинобудування, будівництво ті інші. Розв'язання питань ефективного управління витратами та максимізації прибутку для підприємств даної сфери економіки є не лише питаннями мікрорівня, але й питаннями макрорівня господарювання та ефективного функціонування економіки нашої держави.

Практична актуальність теми обумовлена двома взаємопов'язаними чинниками: 1) повномасштабне вторгнення завдало критичних збитків металургійній галузі України - найбільших в економіці країни. За таких умов оптимізація виробничих витрат стає не просто інструментом підвищення прибутковості, а передумовою відновлення операційної діяльності підприємств галузі; 2) в контексті повоєнного відновлення та переорієнтації вітчизняного металовиробництва на ринки ЄС першочергового значення набуває відповідність продукції міжнародним стандартам якості та цінова конкурентоспроможність. Обидва параметри безпосередньо залежать від ефективності управління виробничими витратами і раціонального використання металосировини як основного ресурсу.

Попри значний внесок вітчизняних та іноземних дослідників зокрема у сфері управління витратами (Ф.Ф. Бутинець, П.Й. Атамас, Ю.С. Цал-Цалко, С.В.Лабунська, Г.О. Партин, А.А. Аткінсон, Н.В.Курган, А.С.Мелех, Р.Г.Сніщенко, Д.В.Мазур-Надопта, та інші) практичні механізми оптимізації витрат на ринку металосировини в умовах воєнного та повоєнного відновлення залишаються недостатньо систематизованими.

Таким чином, дослідження теоретичних засад і практичних механізмів оптимізації виробничих витрат та максимізації прибутку підприємств ринку металосировини є своєчасним, економічно обґрунтованим і відповідає потребам господарської практики в сучасних умовах господарювання.

Метою даного бакалаврського дослідження виступає дослідження теоретичних і практичних аспектів оптимізації виробничих витрат підприємства та розробка обґрунтованих рекомендацій щодо підвищення рівня прибутковості його діяльності (на прикладі ПрАТ «ПівнГЗК»). Для досягнення даної мети необхідно виконати ряд завдань:

- виконати теоретичний аналіз оптимізації витрат та максимізації прибутку як економічних категорій;

- узагальнити методи оцінки виробничих витрат та формування прибутку підприємства, методики оптимізації витрат та максимізації прибутку;

- проаналізувати виробничі витрати ПрАТ «ПівнГЗК», їх структуру та рівень;

- виконати аналіз фінансових результатів діяльності ПрАТ «ПівнГЗК»;

- розробити напрямки оптимізації виробничих витрат та максимізації прибутку підприємства ПрАТ «ПівнГЗК» в умовах рингу металосировини.

Об'єктом дослідження у кваліфікаційній роботі виступає система управління витратами ПрАТ «ПівнГЗК», а предметом дослідження - методи, інструменти та підходи до оптимізації виробничих витрат з метою максимізації прибутку підприємства.

Для досягнення поставлених цілей та завдань у кваліфікаційній роботі бакалавра буде використано наступні методи дослідження: аналіз та синтез, узагальнення, групування, аналіз факторів, графічний та табличний методи, факторний аналіз, прогнозування.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Оптимізація виробничих витрат і максимізація прибутку є фундаментальними категоріями економіки, в т.ч. і економіки підприємства, навколо яких формується уся система управлінських рішень суб'єкта господарювання, та які здійснюють вплив на його загальну результативність діяльності.

Поняття «витрати» (costs) у широкому розумінні охоплює будь-які ресурси, використані підприємством у процесі виробничої та господарської діяльності з метою отримання економічного результату [4, с.49]. В економічній науці розрізняють кілька підходів до трактування цієї категорії.

З позицій бухгалтерського обліку, «витрати - це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу між власниками)» [5]. Таке визначення закріплене в Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Бутинець Ф. та колектив авторів визначають витрати як «вираження суми ресурсів у формі коштів, які використовуються для досягнення певної мети, а також загальний економічний показник діяльності підприємства, що показує суму витрат, які були понесені в процесі здійснення діяльності» [1]

Автори М. Д. Котляров та Г. Б. Тітаренко зазначають, що «витрати - це вартість ресурсів, використовуваних надалі для одержання прибутку чи досягнення інших цілей організації. До витрат відносяться вартість матеріальних і трудових ресурсів, необхідних для виробництва тієї чи іншої продукції чи послуг» [19, с.45].

Турило А. М., Кравчук Ю. Б., Турило А.А. зазначають «витрати - вартісне вираження абсолютної величини застосовано-споживаних ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємства і досягнення ним поставленої мети» [15].

Ю.С. Цал-Цалко визначає сутність витрат відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» (НП(С)БО) [22]: «Витратами визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені» [13, с.78].

Пастернак Я.П. дає лаконічне, проте доволі повне визначення даної економічної категорії: «витрати - це сума використаних коштів для виробничих потреб підприємства» [20].

Отже, єдиного підходу до трактування сутності витрат науковці не дають, що пов'язане із багатогранністю даної економічної категорії та вказує на необхідність поглибленого її дослідження.

З позицій управлінського обліку та менеджменту, витрати розглядаються ширше - як «грошовий вираз використаних ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових), необхідних для провадження

операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства» [12, с. 19]. Даний підхід звертає увагу на управлінській природі витрат та їх ролі у прийнятті рішень суб'єкту господарювання.

В економічній теорії, а саме у мікроекономіці, «прийнято розрізняти явні (бухгалтерські) витрати, що являють собою фактичні грошові виплати за придбані ресурси, та неявні (альтернативні) витрати - вартість ресурсів, що використовуються у виробництві, але не є об'єктом ринкових угод (зокрема, власна праця підприємця, власний капітал). Сума явних і неявних витрат утворює економічні витрати» [13, 15].

Ключовим поняттям для аналізу витрат підприємства є собівартість продукції - грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і збут одиниці продукції або всього обсягу виробництва [18, с.25]. Собівартість виступає нижньою межею ціни в стандартних умовах діяльності і безпосередньо визначає величину прибутку від реалізації продукції на ринку.

Саме щодо виробничих витрат, то на нашу думку, найбільш повне їх визначення надано у науковій праці Свиноус І. В., Гаврик О. Ю., Іванова Л. С. – «виробничі витрати являють собою плату за можливість ведення виробництва (плата за використання ресурсів, послуг, робіт та ін.), яка змінюється залежно від умов його здійснення, що дозволяє досягти поставлених цілей (основним з-поміж яких в умовах ринкових відносин є максимізація прибутку)» [21, с. 20].

«Розкриваючи економічну сутність витрат виробництва, за основу слід прийняти змістовну характеристику виробництва як суспільного явища, що має двоїстий характер:

з одного боку – це процес виробничого споживання ресурсів (засобів виробництва і робочої сили);

з другого – процес створення нового продукту.

Це є натурально-речовий зріз процесу виробництва. В точній відповідності з натурально-речовою характеристикою процесу виробництва формується його вартісна характеристика: витрати виробництва, що є вартісним виразом затрачених на виробництво ресурсів, в результаті створення нового продукту трансформуються у його собівартість. Таким чином, щоб визначити виробничу собівартість виробленого продукту, необхідно врахувати витрати на його виробництво.

Порівнюючи склад виробничої собівартості, а відтак і склад витрат виробництва за П(С)БО 16 “Витрати”, очевидно, що склад витрат виробництва за П(С)БО значно вужчий, він не включає адміністративні (загально господарські) витрати, загальновиробничі витрати в частині нерозподілених постійних витрат та наднормативні виробничі витрати» [17, с. 226].

Ефективне управління витратами неможливе без їх чіткої класифікації, що дозволяє диференційовано підходити до аналізу, обліку та регулювання окремих їх видів. У науковій і практичній літературі існує значна кількість класифікаційних ознак витрат підприємства, як нами узагальнено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Класифікація витрат за різними ознаками

Класифікаційна ознака	Види витрат	Практичне значення для економіки
За зв'язком з обсягом виробництва [12]	змінні, постійні, змішані або сукупні витрати	Основа CVP-аналізу; визначення точки беззбитковості
За способом включення до собівартості [12, 17]	прямі (прямо відносяться на продукт); непрямі (розподіляються за базою розподілу)	Калькулювання собівартості одиниці продукції
За елементами витрат (П(С)БО 16) [22]	матеріальні витрати; витрати на оплату праці; відрахування на соціальні заходи; амортизація; інші операційні витрати	Фінансова звітність; аналіз структури витрат
За статтями калькуляції [4, 7, 22]	сировина і матеріали; паливо і енергія; зарплата виробничих робітників; загальновиробничі витрати тощо	Управлінський облік; пошук резервів зниження витрат
За можливістю регулювання [18]	регульовані (контрольовані); нерегульовані (неконтрольовані)	Центри відповідальності; мотивація менеджерів
За відношенням до продукту [4, 9]	виробничі (входять до собівартості продукції); невиробничі (витрати періоду)	Оцінка запасів; визначення прибутку
За релевантністю для рішень [16]	релевантні (змінюються залежно від рішення); нерелевантні (залишаються незмінними); безповоротні (sunk costs)	Управлінські рішення щодо виробництва, ціноутворення, інвестицій

Джерело: упорядковано автором на основі [4, 7, 9, 12, 16, 22]

На формування витрат виробництва, як і на будь-який господарський процес, впливають і об'єктивні економічні закони - загальні, основні та спеціальні, що відповідають певному ступеню суспільно-економічного розвитку. Отже, з точки зору загальної економіки або макроекономіки витрати виробництва повинні формуватися відповідно до вимог загальних законів економіки праці, відповідно до яких суспільні витрати виробництва повинні бути мінімізовані.

Вивчення структури виробничих витрат є необхідною передумовою побудови дієвої системи управління ними. Структура витрат відображає питому вагу окремих елементів або статей у загальній сумі витрат і характеризує тип виробництва, його матеріало-, трудо- або капіталомісткість. Аналіз структури витрат дозволяє визначити «вузькі місця» у формуванні собівартості та сконцентрувати управлінські зусилля на найвагоміших складових [24].

Відповідно до П(С)БО 16 «Витрати», витрати операційної діяльності групуються за такими елементами:

– Матеріальні витрати - вартість сировини, основних і допоміжних матеріалів, комплектуючих, палива та енергії, що безпосередньо використовуються у виробничому процесі. Це, як правило, найвагоміший елемент витрат у переробних і добувних галузях промисловості.

– Витрати на оплату праці - заробітна плата всіх категорій персоналу підприємства (основна і додаткова), нарахована відповідно до прийнятих форм і систем оплати праці.

– Відрахування на соціальні заходи - єдиний соціальний внесок (ЄСВ), що нараховується на фонд оплати праці у розмірі, встановленому законодавством (22% від бази нарахування станом на 2026 р.).

– Амортизація - систематичний розподіл вартості основних засобів і нематеріальних активів протягом строку їх корисного використання. Являє собою негрошовий елемент витрат.

– Інші операційні витрати - витрати, що не ввійшли до попередніх елементів: орендна плата, витрати на страхування, відрядження, послуги сторонніх організацій, витрати на рекламу тощо [22].

Типова структура виробничих витрат за елементами в галузях промисловості України 2025 році наведена у таблиці 2.

Таблиця 2 - Типова структура виробничих витрат за елементами в галузях промисловості України, %

Елемент витрат	Металургія та обробка металу	Машинобудування	Харчова промисловість	Хімічна промисловість
Матеріальні витрати	60–75	50–65	65–80	55–70
Витрати на оплату праці	8–15	15–25	7–12	10–18
Відрахування на соц. заходи	2–4	3–6	2–3	2–4
Амортизація	5–12	5–10	3–8	8–15
Інші операційні витрати	5–10	5–12	5–10	5–12

Джерело: [25]

З даних табл. 2 видно, що для підприємств ринку металосировини особливого значення набуває класифікація витрат за елементами, оскільки частка матеріальних витрат у структурі собівартості металургійної продукції є визначальною (як правило, 60-75% залежно від виду продукції та технологічного процесу). Це зумовлює підвищену чутливість фінансових результатів підприємств галузі до коливань цін на сировину та енергоносії.

Безумовною задачею управління виробничими витратами підприємства поряд із задачами обліку та повноти охоплення витрат, їх адекватного перенесення на вартість готової продукції є оптимізація витрат. «Оптимізація

витрат - це цілеспрямований управлінський процес, спрямований на досягнення такого рівня і структури витрат підприємства, який забезпечує максимальний економічний результат при заданих обмеженнях ресурсів, якості продукції та виробничих потужностей. Принципово важливо відрізнити оптимізацію від простого скорочення витрат: якщо скорочення витрат як самоціль може знизити якість продукції або підірвати виробничий потенціал, то оптимізація передбачає пошук раціонального співвідношення між витратами та результатами» [26].

Другою ключовою категорією дослідження є прибуток – формування якого є однією, але головною, ціллю оптимізації витрат. У найзагальнішому визначенні прибуток - це показник перевищення доходів підприємства над його витратами у певному часовому періоді. Проте це просте арифметичне трактування не розкриває економічної природи прибутку як категорії.

В економічній теорії прибуток розглядається як:

- «винагорода за підприємницький ризик» (Й. Шумпетер);
- результат інноваційної діяльності та впровадження нових комбінацій факторів виробництва;
- надлишок понад нормальний прибуток, що виникає внаслідок ринкових недосконалостей та монопольної влади; плата за капітал і управлінські зусилля власника» [28];
- «частина виручки, що залишається після відшкодування усіх витрат на його виробничу й комерційну діяльність» [29, с. 483].

Максимізація прибутку як економічна категорія означає досягнення такого обсягу виробництва і реалізації продукції та такої структури витрат, при яких різниця між сукупними доходами і сукупними витратами підприємства набуває максимального значення.

У мікроекономічній теорії умовою максимізації прибутку є рівність граничного доходу (MR) і граничних витрат (MC):

$$MR = MC, \quad (1)$$

Ця умова є універсальною незалежно від ринкової структури, в якій функціонує підприємство [3, 12].

Максимізація прибутку як управлінська мета реалізується через систему кількісних показників, що дозволяють оцінювати та планувати фінансові результати діяльності підприємства.

Основними показниками прибутку підприємства відповідно до П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» є: валовий прибуток (збиток); фінансовий результат від операційної діяльності; фінансовий результат до оподаткування; чистий фінансовий результат. Для цілей управлінського аналізу широко застосовується також показник EBITDA (Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization) - прибуток до відрахування відсотків, податків та амортизації, що відображає операційну генерацію грошових потоків [30, с. 438-440].

З точки зору методів досягнення максимізації прибутку виокремлюють два принципово різних підходи: екстенсивний та інтенсивний. Екстенсивний підхід передбачає нарощування прибутку через збільшення обсягів виробництва і реалізації за незмінної структури витрат. Інтенсивний підхід - через підвищення ефективності використання наявних ресурсів, тобто зниження питомих витрат на одиницю продукції та/або підвищення ціни реалізації завдяки поліпшенню якості. В умовах обмеженості ринкових можливостей і ресурсів саме інтенсивний підхід, що базується на оптимізації витрат, є більш стійкою основою для зростання прибутку.

Витрати і прибуток є діалектично пов'язаними категоріями, що перебувають у стані постійної взаємодії. Характер цього взаємозв'язку є нелінійним і визначається рядом принципових закономірностей.

По-перше, зниження витрат при незмінних доходах безпосередньо збільшує прибуток - і в цьому сенсі оптимізація витрат є прямим інструментом максимізації прибутку. Кожна гривня, зекономлена на витратах, безпосередньо збільшує прибуток підприємства на ту саму суму, тоді як для досягнення такого ж ефекту через нарощування доходів підприємство мало б збільшити виручку на більшу суму (залежно від рентабельності продажів).

По-друге, між витратами і обсягом виробництва існує ефект операційного важеля (operating leverage): підприємства з високою часткою постійних витрат у структурі собівартості демонструють більше зростання прибутку при збільшенні обсягів продажів, проте зазнають і більших витрат при скороченні виручки. Показник операційного важеля (DOL) розраховується як відношення маржинального доходу до операційного прибутку і відображає ступінь чутливості прибутку до змін обсягу реалізації.

По-третє, існує обернена залежність між рівнем якості продукції і витратами у короткостроковому і довгостроковому вимірах: у короткостроковому - підвищення якості, як правило, потребує додаткових витрат; у довгостроковому - висока якість знижує витрати на гарантійне обслуговування, повернення продукції та формує стійкий попит, що зрештою підвищує прибутковість.

По-четверте, між інвестиціями у зниження витрат і прибутком існує часовий лаг: витрати на впровадження нових технологій, навчання персоналу, автоматизацію виробництва здійснюються в поточному періоді, тоді як ефект від зниження витрат проявляється протягом тривалого часу. Це зумовлює необхідність застосування методів дисконтування при оцінці інвестиційних рішень у сфері управління витратами [27, с. 311; 29].

Таким чином, оптимізація виробничих витрат і максимізація прибутку є взаємообумовленими і взаємодоповнювальними цілями управління підприємством. Їх реалізація вимагає системного підходу, що інтегрує інструменти стратегічного і оперативного менеджменту, управлінського обліку та фінансового аналізу [31, с. 90-91]. Теоретична сутність цих категорій, їх класифікація та методологія оптимізації, розглянуті у цьому підрозділі, формують концептуальну основу для подальшого аналізу практики

управління витратами і прибутком підприємства яке дії на ринку металосировини.

Теоретичне підґрунтя оптимізації витрат утворює сукупність методів і концепцій, що дозволяють системно підходити до управління витратами підприємства. Розглянемо основні з них.

CVP-аналіз (Cost-Volume-Profit) - аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу виробництва і прибутку - є базовим інструментом оперативного управління витратами. Центральним поняттям CVP-аналізу є точка беззбитковості (break-even point) - обсяг виробництва, при якому сукупні доходи покривають сукупні витрати, а прибуток дорівнює нулю: $TBZ = \text{Постійні витрати} / (\text{Ціна} - \text{Змінні витрати на одиницю})$. Аналіз маржинального доходу і запасу фінансової міцності, що базується на CVP, дає змогу менеджменту оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури.

Метод стандарт-костингу (Standard Costing) - передбачає попереднє нормування витрат за кожним елементом собівартості та систематичний аналіз відхилень фактичних витрат від нормативних. Виявлені відхилення є сигналом для управлінських дій: перегляду норм, усунення причин перевитрат або коригування технологічних процесів.

Концепція ABC-аналізу (Activity-Based Costing) - ґрунтується на принципі, що витрати генеруються не продуктами, а видами діяльності (activities). На відміну від традиційних методів розподілу накладних витрат пропорційно до бази (зарплати, машино-годин), ABC встановлює причинно-наслідковий зв'язок між конкретними видами діяльності та витратами, що вони спричиняють. Це дозволяє точніше калькулювати собівартість і виявляти нераціональні витрати.

Концепція таргет-костингу (Target Costing) - передбачає принципово інший підхід до формування витрат: не «витрати + прибуток = ціна», а «ціна - прибуток = допустимі витрати». Цільова собівартість визначається виходячи з ринкової ціни та бажаного рівня прибутку, і саме до цього цільового рівня підприємство прагне знизити фактичні витрати. Метод широко застосовується на стадії проектування нових продуктів.

Концепція кайдзен-костингу (Kaizen Costing) - орієнтована на поступове безперервне зниження витрат у процесі виробництва через залучення всього персоналу до пошуку можливостей удосконалення. На відміну від таргет-костингу, що застосовується на стадії розробки, кайдзен-костинг реалізується на стадії масового виробництва.

Бенчмаркінг витрат - систематичне порівняння показників витрат підприємства з кращими галузевими практиками або прямими конкурентами - дає змогу визначити реальний потенціал оптимізації та встановити реалістичні цільові орієнтири [30, с. 113-119].

Важливою частиною оптимізації виробничих витрат підприємства з метою досягнення цілей максимізації прибутку є вибір та обґрунтування ефективної методології аналізу виробничих витрат як бази для прийняття управлінських рішень в умовах ринку.

Методологія аналізу виробничих витрат являє собою систему принципів, методів і прийомів дослідження, що дозволяють всебічно оцінити рівень, динаміку, структуру та чинники формування витрат підприємства з метою виявлення резервів їх оптимізації та підвищення фінансових результатів. На відміну від методів обліку витрат, що вирішують завдання їх вимірювання і реєстрації, методологія аналізу спрямована на пояснення причин і закономірностей зміни витрат [10]. Саме методологія аналізу витрат для економічних цілей управлінського процесу є важливим елементом на шляху до максимізації фінансового результату діяльності.

«У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі виокремлюють такі основні методи аналізу виробничих витрат: горизонтальний і вертикальний аналіз, факторний аналіз, аналіз структури витрат, порівняльний аналіз (бенчмаркінг), аналіз відхилень від плану (нормативу), а також економетричні та регресійні методи» [32]. Розглянемо дані методи у порядку їх застосування у аналітичній частині кваліфікаційної роботи.

1. Горизонтальний і вертикальний аналіз (витрат та прибутку).

Горизонтальний (трендовий) аналіз передбачає дослідження динаміки абсолютних і відносних показників витрат у часі - як правило, за 3–5 років або кварталів. Його мета - виявити тенденції зміни витрат, встановити закономірності їх поведінки та спрогнозувати майбутній рівень [30, с. 118]. Даний вид аналізу є найпростішим та найбільш поширеним аналітичним інструментом у економіці підприємства.

У процесі горизонтального аналізу розраховуються такі показники:

А) Абсолютне відхилення:

$$\Delta B = B_1 - B_0, \quad (2)$$

де B_1 - витрати звітного періоду,

B_0 - витрати базового (попереднього) періоду.

Б) Темп зростання витрат:

$$T_{зр} = B_1 / B_0 \times 100\% \quad (3)$$

В) Темп приросту:

$$T_{пр} = (B_1 - B_0) / B_0 \times 100\% = T_{зр} - 100\%, \quad (4)$$

Г) Базисні та ланцюгові індекси витрат - для порівняння з фіксованим базисним роком або з попереднім періодом відповідно.

Важливою складовою горизонтального аналізу є зіставлення темпів зростання витрат з темпами зростання доходів і обсягу виробництва. Оптимальним є виконання «золотого правила економіки підприємства»:

$$T_{пр(П)} > T_{пр(В)} > T_{пр(Витрат)} > 100\%, \quad (5)$$

де П - прибуток, В - виручка.

Порушення цього співвідношення свідчить про зниження ефективності використання ресурсів [33, с. 208-211].

2. Вертикальний (структурний) аналіз досліджує питому вагу окремих елементів або статей у загальній сумі витрат. Мета проведення даного аналізу - визначити, які складові є найвагомішими у формуванні собівартості, виявити причини даного явища та оцінити зміни у структурі витрат.

Питома вага і-го елемента витрат розраховується за формулою:

$$d_i = B_i / \Sigma B \times 100\%, \quad (6)$$

де B_i - витрати і-го елемента або статті; ΣB - загальна сума витрат.

Зміна структури витрат у динаміці ($\Delta d_i = d_{i1} - d_{i0}$) свідчить про структурні зрушення у виробничому процесі: наприклад, зростання частки матеріальних витрат може вказувати на підвищення цін на сировину або зниження виходу придатної продукції.

Для підприємств ринку металосировини вертикальний аналіз є особливо інформативним з огляду на значну питому вагу матеріальних витрат (60–75%). Навіть незначні структурні зрушення в цьому елементі суттєво впливають на загальну собівартість і рентабельність продукції [34, с. 302-304].

3. Факторний аналіз - це метод дослідження, що дозволяє кількісно виміряти вплив окремих факторів на результуючий показник (у даному разі - на зміну загальної суми витрат або собівартості одиниці продукції). Факторний аналіз відповідає на питання: «Чому змінились витрати і на скільки кожен фактор вплинув на цю зміну?».

Існують два типи зв'язків, які досліджуються в процесі факторного аналізу: функціональні та стохастичні. Зв'язок називають функціональним або жорстко детермінованим, якщо кожному значенню факторної ознаки відповідає досить визначене не випадкове значення результативної ознаки. Стохастичний або вірогідний зв'язок відображає відповідність кожному значенню факторної ознаки – множинність значень результативної ознаки.

Загальна зміна витрат визначається як сума впливу окремих факторів:

$$\Delta B = \Delta B(\phi_1) + \Delta B(\phi_2) + \dots + \Delta B(\phi_n), \quad (7)$$

Залежно від характеру зв'язку між факторами і результуючим показником застосовують різні прийоми елімінування.

Метод ланцюгових підстановок - послідовна заміна базисних значень факторів на звітні при незмінних значеннях усіх інших. Дозволяє виміряти вплив кожного фактора ізольовано. Застосовується для мультиплікативних, адитивних і змішаних моделей.

Метод абсолютних відхилень - спрощена версія методу ланцюгових підстановок, що застосовується для мультиплікативних моделей виду $B = a \times$

б × с. Вплив кожного фактора розраховується шляхом множення його абсолютного відхилення на базисні або звітні значення суміжних факторів.

Для аналізу матеріальних витрат - найвагомішого елемента у галузі металосировини - застосовують двофакторну модель:

$$MB = Q \times H_m \times C_m, \quad (8)$$

де Q - обсяг виробництва (т); H_m - норма витрат матеріалу на одиницю продукції (т/т); C_m - ціна одиниці матеріалу (грн/т).

Тоді загальна зміна матеріальних витрат розкладається на три складові:

Вплив зміни обсягу виробництва:

$$\Delta MB(Q) = \Delta Q \times H_{m0} \times C_{m0}, \quad (9)$$

Вплив зміни норми витрат (матеріаломісткості):

$$\Delta MB(H_m) = Q_1 \times \Delta H_m \times C_{m0}, \quad (10)$$

Вплив зміни цін на матеріали:

$$\Delta MB(C_m) = Q_1 \times H_{m1} \times \Delta C_m, \quad (11)$$

Аналогічні двофакторні та трифакторні моделі будуються для витрат на оплату праці (обсяг × трудомісткість × ставка оплати) та загальновиробничих витрат. Результати факторного аналізу оформлюються у вигляді аналітичної таблиці, що відображає вплив кожного фактора в абсолютному (грн) і відносному (%) вираженні [10, с.112-115].

Схема факторного аналізу виробничих витрат підприємства наведена у додатку А де визначено аналіз впливу зміни обсягів виробництва на витрати, зміна норми витрат матеріалів, зміна цін на матеріальні ресурси, зміна трудомісткості, зміна витрат на оплату праці виробничого персоналу, зміна накладних витрат. Зазначені чинники зміни витрат найбільш часто визначають їх динаміку та структурні зрушення.

4. Аналіз структури витрат є невід'ємною складовою комплексного дослідження і доповнює результати горизонтального та факторного аналізу. Він передбачає:

- визначення питомої ваги кожного елемента (статті) у загальній сумі витрат і виявлення найвагоміших складових – управлінських акцентів, резервів зниження питомих чи загальних витрат;

- аналіз динаміки структури виробничих витрат - порівняння структури витрат у звітному і базовому (плановому) періодах, виявлення структурних зрушень;

- АВС-аналіз витрат - ранжування статей витрат за їх питомою вагою:

група А (найвагоміші 10–20% статей, що формують 70–80% витрат),

група В (30% статей → 15–20% витрат),
група С (решта статей → 5–10% витрат).

Управлінські зусилля концентруються на групі А.

– аналіз співвідношення змінних і постійних витрат - визначення частки постійних витрат у загальній структурі як показника операційного ризику і «жорсткості» витратної бази підприємства. Чим вищою є частка постійних витрат, тим менш ефективною є структура витрат, тим менш гнучким є процес управління витратами виробництва [10, 13, 15].

Для підприємства, яке працює на ринку металосировини найбільш значущими у ході АВС-аналізу будуть матеріальні та енергетичні витрати, а також частка непрямих, накладних витрат у їх загальній структурі.

5. Порівняльний аналіз - це зіставлення показників витрат підприємства з еталонними значеннями з метою виявлення відхилень і визначення потенціалу для покращення. Порівняння може здійснюватись у декількох вимірах: внутрішнє порівняння, зовнішнє порівняння (галузевий бенчмаркінг витрат), функціональне порівняння, порівняння із нормативними рівнем витрат чи із плановим рівнем витрат. Більш детально:

– Внутрішнє порівняння - зіставлення витрат різних підрозділів, цехів, виробничих ліній між собою. Дозволяє виявити найефективніші практики всередині підприємства і тиражувати їх. Перевагою даного методу аналізу витрат є простота та доступність інформації, оскільки аналіз відбувається із підрозділами однієї і тієї ж самої компанії.

– Зовнішнє порівняння (галузевий бенчмаркінг) - зіставлення з показниками підприємств-конкурентів або галузевими середніми. Джерелами слугують галузеві звіти, публічна фінансова звітність конкурентів, дані Держстату.

– Функціональний бенчмаркінг - порівняння окремих функцій або процесів (наприклад, витрат на логістику, закупівлі) з кращими практиками в інших галузях [14, с. 182-188, 33].

Галузевий та функціональний бенчмаркінг потребують реалізації достатньо стандартного механізму бенчмаркінгу. «Виділяють такі етапи бенчмаркінгу:

1. Планування. На цьому етапі здійснюється обрання сфери і цілей бенчмаркінгу, ідентифікація ресурсів та визначення пріоритетів для удосконалення підприємства.

2. Збір даних. На цьому етапі обирається компанія та дані для порівняння (бізнес-процес; продукція тощо), а також визначається методологія для аналізу.

3. Аналіз. Здійснюється на підставі оцінювання рівня власної ефективності та з ефективністю компанії, що порівнюється. Також здійснюється аналіз причин розриву у рівні ефективності і пошук шляхів з удосконалення розвитку у рівні ефективності.

4. Впровадження. Виконується робота щодо впровадження результатів аналізу в практичній діяльності підприємства. Увага зосереджується на

розробці стратегії і тактики нейтралізації виявлених у ході бенчмаркінгу слабких сторін підприємства.

5. Контроль і оцінювання. Цей етап полягає в проведенні моніторингу результатів реалізації заходів бенчмаркінгу та їх впливу на основні процеси шляхом обчислення відповідних показників ефективності. У разі досягнення мети з'ясовують інші проблеми для їх майбутнього вирішення, і процес бенчмаркінгу повторюється» [36].

– Порівняння з нормативами та планом - зіставлення фактичних показників із плановими або нормативними значеннями. Є основою оперативного контролю витрат та реалізується із застосуванням формули:

$$\text{Впл} = \Phi / \Pi \times 100\% \quad (12)$$

де: Впл – відсоток виконання рівня планових витрат; Φ – фактичний рівень витрат; Π – плановий рівень витрат.

У економічній діяльності підприємства фактичне перевищення абсолютного рівня витрат чи їх невиконання не є ознаками негативних тенденцій: наприклад, перевиконання плану матеріальних витрат при незмінності цін на ресурси є ознакою зростання обсягів випуску та не є негативним. Тому для аналітичних цілей даний метод потребує приватного дослідження тенденцій виконання плану витрат у розрізі кожної статті.

Для управлінських цілей вагомим є визначення показника виконання витрат у розрахунку на одиницю продукції що випускається у певному періоді.

6. Регресійний аналіз та економетричні методи дослідження витрат є сучасним інформативним інструментом для аналізу витрат та їх впливу на прибуток підприємства.

Регресійний аналіз дозволяє встановити кількісні залежності між витратами (залежна змінна Y) та факторами, що їх зумовлюють (незалежні змінні $X_1, X_2, \dots, X_n$), і побудувати відповідну математичну модель. Це дозволяє прогнозувати витрати при зміні умов господарювання та виявляти приховані закономірності, недоступні для традиційних методів аналізу.

Проста лінійна регресія - найпростіший випадок:

$$B = a_0 + a_1 \times X, \quad (13)$$

де a_0 - вільний член (рівень постійних витрат); a_1 - коефіцієнт регресії (приріст витрат при збільшенні X на одиницю).

Параметри регресії визначаються методом найменших квадратів. На ринку металосировини залежність змінних витрат від обсягу виробництва є, як правило, близькою до лінійної, що дозволяє використовувати просту лінійну регресію для розмежування постійних і змінних витрат (альтернатива методу «вищої - нижчої точки»).

Множинна регресія - дозволяє врахувати вплив кількох факторів одночасно:

$$B = a_0 + a_1X_1 + a_2X_2 + \dots + a_nX_n + \varepsilon, \quad (14)$$

Для металосировинних підприємств факторами можуть виступати: обсяг виробництва (Q), ціна на металобрухт (Цмб), ціна на електроенергію (Це), коефіцієнт завантаження потужностей (Кз). Побудована модель може використовуватись для прогнозування витрат і сценарного аналізу.

Кореляційний аналіз - попередній етап регресійного аналізу, що визначає тісноту і напрямок зв'язку між витратами і факторами. Коефіцієнт кореляції Пірсона (r) змінюється від -1 до +1: $|r| > 0,7$ - тісний зв'язок; $0,5 < |r| < 0,7$ - помірний; $|r| < 0,5$ - слабкий.

Застосування регресійного аналізу потребує достатнього обсягу статистичних даних (як правило, не менше 20–30 спостережень), перевірки статистичної значущості моделі (F-критерій Фішера) і коефіцієнтів регресії (t-критерій Стюдента), а також аналізу залишків на предмет виконання класичних припущень методу найменших квадратів [34].

Таким чином, методологія аналізу виробничих витрат є багаторівневою системою, в якій кожен метод виконує специфічну аналітичну функцію і доповнює інші. Горизонтальний і вертикальний аналіз формують загальну картину динаміки та структури витрат. Факторний аналіз розкриває кількісний вплив конкретних чинників і є основою для виявлення резервів. Аналіз структури і порівняльний аналіз визначають пріоритети управлінських зусиль. Аналіз відхилень забезпечує оперативний контроль, а регресійні методи - науково обґрунтоване прогнозування. Комплексне застосування цих методів аналізу виробничих витрат підприємств дозволяє визначити існуючі резерви для досягнення мети - максимізації прибутку за рахунок підвищення ефективності виробництва [35].

Загальна методика аналізу формування прибутку підприємства узагальнена у додатку Б [36]. Джерелами для аналізу формування прибутку підприємства є данні форми бухгалтерської звітності – «Звіт про фінансові результати».

Вплив на прибуток змін у собівартості продукції і послуг (Π_c) роблять у такий спосіб: попередньо виявлений резерв зниження собівартості ($P \downarrow C_i$) продукції кожного виду множать на планований обсяг її продажів ($VP\Pi_i$) з урахуванням резервів його зростання ($P \uparrow VP\Pi_i$):

$$\Pi_c = (P \downarrow C_i (VP\Pi_i + P \uparrow VP\Pi_i)) \quad (15)$$

В практиці діяльності вітчизняних підприємств діє типова класифікація факторів підвищення ефективності виробництва, оптимізації витрат та максимізації прибутку, яка виділяє наступні, відносно однорідні групи факторів:

1. Фактори удосконалення управління, організації виробництва і праці, у тому числі: удосконалення форм організації виробництва; удосконалення виробничої структури підприємства; поліпшення використання устаткування,

централізація ремонтних служб; удосконалення структури управління; поліпшення використання сировини, матеріалів, палива, енергії; зміна режиму роботи підприємств; удосконалення нормування праці; впровадження раціональних прийомів і методів праці; поліпшення використання робочого часу і ліквідація його втрат тощо.

2. Фактори підвищення технічного рівня виробництва, у тому числі: механізація та автоматизація виробничих процесів на базі діючого та нових видів устаткування; модернізація устаткування; впровадження нових та удосконалення діючих технологічних процесів; впровадження нових, більш ефективних видів сировини і матеріалів; підвищення якості продукції тощо.

3. Фактор збільшення обсягу виробництва, дія якого позначається на відносному зменшенні чисельності виробничого персоналу через зростання масштабів діяльності.

4. Фактор структурних зрушень у виробництві, у тому числі: зміна питомої ваги окремих видів продукції з різною трудомісткістю; зміна частки кооперованих поставок.

5. Галузеві фактори, у тому числі: зміна способів видобутку сировини; зміна вмісту основної корисної речовини; зміна гірничо-геологічних умов тощо [37].

Практичне дослідження у кваліфікаційній роботі буде проводитися за матеріалами підприємства ПрАТ «Північний гірничо-збагачувальний комбінат» (далі – ПрАТ «ПівніГЗК»).

«Північний гірничо-збагачувальний комбінат Групи Метінвест - одне з найбільших гірничодобувних підприємств у Європі, що має закінчений цикл підготовки залізорудної сировини - залізорудного концентрату (вміст заліза в концентраті марки А1-67,8+%, в концентраті марки А2 – 65,5+%) та обкотишів (вміст заліза 65,0 +%). Виробничі потужності комбінату розраховано на випуск до 13 млн тонн концентрату на рік та до 8 млн тонно катків.

Сировинною базою підприємства є великі родовища залізистих кварцитів, які розробляються Першотравневим та Ганнівським кар'єрами, загальні розвідані промислові запаси яких становлять 1083,3 млн тонн магнетитових кварцитів.

До складу Північного гірничо-збагачувального комбінату разом з двома кар'єрами входять дві збагачувальні фабрики, два цехи з виробництва окатків, а також ряд допоміжних цехів, які обслуговують основне виробництво. Комбінат має відомчу пожежну та медичну служби, а також розвинену соціальну сферу» [38].

Комбінат розташований за юридичною адресою: 50079, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг. Станом на січень 2026 року «ПрАТ «Північний ГЗК» входить до Групи Метінвест - найбільшої приватної компанії України, гірничо-металургійні підприємства якої об'єднані в єдиний виробничо-збутової цикл - від видобутку вугілля і руди до продажу металу.

Види діяльності за КВЕД:

- 07.10 Видобуток залізних руд

- 46.12Діяльність посередників у торгівлі паливом, рудами, металами
- 85.32Професійно-технічна освіта
- 46.71Оптова торгівля твердим, рідким, газоподібним паливом
- 46.72Оптова торгівля металами та металевими рудами
- 47.30Роздрібна торгівля паливом
- 49.20Вантажний залізничний транспорт
- 49.41Вантажний автомобільний транспорт
- 38.32Відновлення відсортованих відходів
- 41.20Будівництво житлових і нежитлових будівель» [40].

Статутний капітал ПрАТ «ПівнГЗК» станом на 1 січня 2026 року становить 579707000 грн. та поділений на 2318828000 штук простих іменних акцій номінальною вартістю 0,25 грн. Корпоративне управління ПрАТ «ПівнГЗК» побудовано за ієрархічним типом: комбінат керується Радою директорів – найвищий колегіальний органі Товариства (Генеральний Директор та три заступника) та Загальними зборами акціонерів Товариства (1 акціонер який володіє 100% акцій - Metinvest B.V. (Метінвест Б.В.), (Нідерланди), реєстраційний номер 24321697).

Організаційна структура комбінату наведена у додатку В [41].

Динаміка вартості активів комбінату ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки наведена на рис. 1.

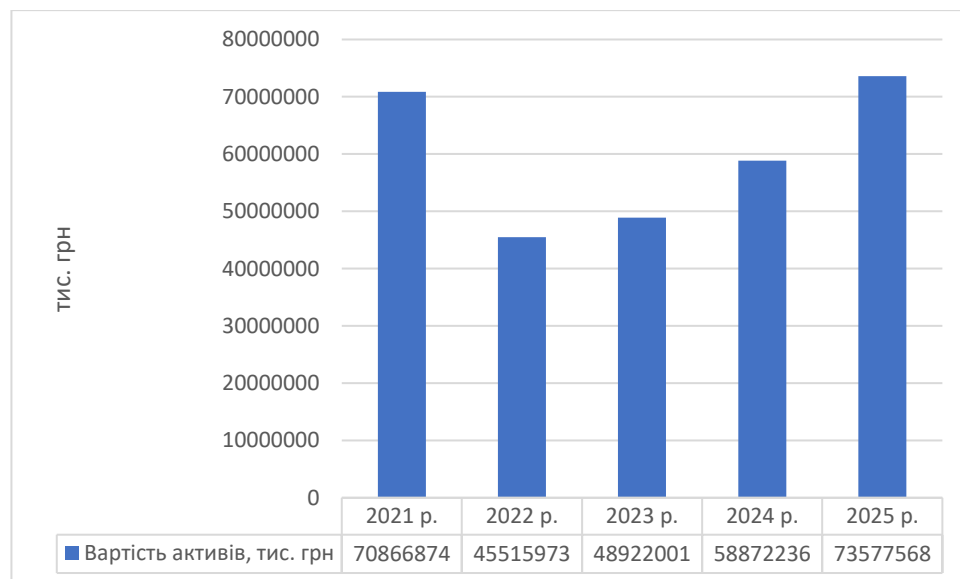

Рисунок 1 - Динаміка вартості активів ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки [39, 41]

З рис. 1 видно, що за 2021-2025 роки вартість активів не має стабільного приросту: у 2022 році вартість активів знизилася на 35,77% внаслідок дії зовнішніх чинників, пов'язаних із впровадженням на території України дії військового стану. Вартість активів лише у 2025 році досягла довоєнного рівня.

Вертикальний та горизонтальний аналіз структури активів компанії наведено у додатку Г.

З табл. Г.1 видно, що динаміка вартості активів комбінату за 2021-2025 роки показала, що приріст необоротних активів за даний період становить 20,23% (за рахунок зростання основних засобів на 24,51%), тоді як вартість оборотних активів знизилася на 3,24% (за рахунок зниження НЗВ на 62,61%, дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на 65,08%, готівки на 79,94%).

Динаміка вартості пасивів комбінату за 2021-25 роки демонструє скорочення вартості власного капіталу на 1,43%, зростання вартості довгострокових зобов'язань на 9,26%, збільшення поточних зобов'язань і забезпечень на 6,85%.

Зазначені зміни не можна трактувати як позитивні. За період 2021–2025 рр. комбінат демонструє стратегію інвестиційного розвитку за рахунок основних засобів, проте одночасно відбувається суттєве погіршення ліквідності та зростання боргового навантаження. Така тенденція вимагає вжиття заходів щодо відновлення оборотності коштів і оптимізації структури капіталу для забезпечення фінансової стійкості підприємства в довгостроковій перспективі.

З табл. Г.2, де наведено вертикальний аналіз структури балансу комбінату за 2021-2025 роки видно, що у 2021 році у структурі активів частка оборотних активів становить 69,89%, оборотних активів – 30,11%. У 2025 році частка оборотних активів становить 65,14%, оборотних активів – 34,86%. Вертикальний аналіз показує поступове підвищення капіталомісткості активів комбінату, що є характерним для підприємств, які здійснюють технічну модернізацію. Однак подальше зниження питомої ваги оборотних активів потребує постійного контролю, оскільки може створювати ризики для забезпечення поточної платоспроможності та операційної діяльності підприємства.

Вертикальний аналіз структури пасивів комбінату показав: частка власного капіталу знижується із 37,9% у 2021 році до 35,98% у 2025 році; довгострокові зобов'язання зростають із 4,66% до 4,9% у 2025 році; поточні зобов'язання зростають із 57,44% у 2021 році до 59,12% у 2025 році (приріст на 1,67%). Отже, можна констатувати, що у ПрАТ «ПівнГЗК» спостерігається негативна тенденція щодо зміни джерел фінансування підприємства у досліджуваному періоді.

Динаміка показників, які характеризують фінансовий стан ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки наведена у таблиці 3.

З даних таблиці 3 видно, що у 2021-2025 рока коефіцієнт поточної ліквідності комбінату знижується на 11,49%; коефіцієнт швидкої ліквідності зменшився з 119,15% до 106,64%; коефіцієнт абсолютної ліквідності впав до критичного рівня - 0,06% у 2025 році (падіння за п'ять років на 12,51%). Можна зробити висновок, що ліквідність ПрАТ «ПівнГЗК» за п'ять років суттєво погіршилася, підприємство втратило значну частину платоспроможності, в т.ч. і за рахунок значних проблем із грошовими коштами.

Коефіцієнт автономії зменшився з 37,90% до 35,98%, збільшилася залежність комбінату від позикових коштів, особливо поточних зобов'язань.

Таблиця 3 - Динаміка показників, які характеризують фінансовий стан
ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки

Назва показника	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Зміна 205/2021 pp., +-%
Коефіцієнт поточної ліквідності	121,67%	93,20%	104,40%	111,68%	110,18%	-11,49
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,31%	0,20%	0,83%	2,44%	0,06%	-0,25
Коефіцієнт швидкої ліквідності	119,15%	89,79%	101,86%	109,36%	106,64%	-12,51
Коефіцієнт автономії	37,90%	33,13%	32,53%	44,95%	35,98%	-1,92
Рентабельність активів (ROA)	35,69%	-5,00%	1,77%	2,27%	0,81%	-34,88
Рентабельність власного капіталу (ROE)	79,02%	-10,84%	5,59%	6,32%	2,25%	-76,77
Чиста маржа	48,81%	-16,43%	4,35%	4,62%	1,81%	-47
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	125,88%	78,99%	96,57%	97,09%	103,20%	-22,68
Коефіцієнт заборгованості	57,44%	62,30%	63,52%	48,09%	59,12%	1,68

Джерело: упорядковано за інформацією [39]

За 2021-2025 роки рентабельність активів комбінату впала з 35,69% у 2021 році до 0,81% у 2025 році – на 34,88%; рентабельність власного капіталу зменшилася з 79,02% до 2,25% - на 76,77 %; чиста маржа скоротилася на 47%. Це вказує на катастрофічне падінні рентабельності діяльності підприємства, підприємство стрімко втрачає здатність генерувати прибуток від активів і власного капіталу.

Зазначені у таблиці 3 данні вказують на значне погіршення фінансової стійкості ПрАТ «ПівнГЗК». Подальша діяльність комбінату без вжиття термінових заходів з оптимізації витрат, відновлення оборотності коштів та підвищення прибутковості може призвести до втрати платоспроможності.

На наступному етапі аналіз буде досліджено формування фінансових результатів діяльності підприємства (табл. 4).

З даних таблиці 4 видно, що за 2021-2025 роки виручка від реалізації продукції ПрАТ «ПівнГЗК» знижується на 36,47%, а собівартість реалізованої продукції, навпаки, зростає на 52,43%, що є негативною зміною оскільки витрати зростають швидше за доходи комбінату.

Таблиця 4 - Динамічний аналіз формування фінансових результатів
ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки, тис. грн

Показник	Роки					Зміна 2025/2021 рр.
	2021	2022	2023	2024	2025	
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	51816995	13835005	19925083	28960206	32917622	-36,47
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	15835674	10469598	13943773	19263308	24138779	52,43
Валовий: прибуток	35981321	3365407	5981310	9696898	8778843	-75,61
Інші операційні доходи	13703661	2974174	346293	773038	117158	-99,14
Адміністративні витрати	239382	203472	204877	168072	181603	-24,14
Витрати на збут	2832649	1759238	2874371	5231598	5038680	77,88
Інші операційні витрати	15629744	1888204	442997	226037	976384	-93,75
Фін. результат від операційної діяльності: прибуток	30983207	2488667	2805358	4844229	2699334	-91,28
Інші фінансові доходи	171514	9108	32793	23157	17215	-89,96
Інші доходи	53939	7927	5384	11087	25660	-52,43
Фінансові витрати	341537	5983016	1764095	3161529	1923438	463,17
Інші витрати	4512	150979	73830	31476	92126	1941,8
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	30862611	-3628293	1005610	1685468	726645	-97,65
Витрати (дохід) з податку на прибуток	-5569569	655960	-139520	-347283	-130920	-97,65
Чистий фінансовий результат: прибуток	25293042	-	866090	1338185	595725	-97,65
збиток	-	2972333	-	-	-	-100

Джерело: складено на основі інформації [38-39]

Валовий прибуток підприємства у 2025 році становить 8778843 тис. грн, що менше рівня 2021 року на 75,61%. Інші операційні доходи комбінату знижуються за п'ять років на 99,14%, адміністративні витрати скорочуються на 24,14%, витрати на збут при цьому зростають на 77,88%, інші витрати знижуються на 93,75%. Така тенденція призводить до зниження фінансового результату від операційної діяльності на 91,28%.

Фінансові витрати підприємства у досліджуваному періоді зростають у 5,63 рази, інші витрати – у 19,41 раз, що призводить до падіння показника фінансового результату до оподаткування на 97,65%. Як результат, у 2025 році чистий фінансовий результат (прибуток) становить 595725 тис грн, що менше рівня 2021 року на 97,65 % (у 202 році чистий прибуток становив 25293042 тис грн).

За 2021-2025 роки ПрАТ «ПівнГЗК» втратив майже всю свою прибутковість. Основними причинами критичного падіння чистого прибутку стали: суттєве скорочення доходів від реалізації; значне зростання собівартості продукції; різке збільшення фінансових витрат (+463,17%); втрата інших операційних доходів. Підприємство перейшло від

високоприбуткової діяльності у 2021 році до стану з мінімальною прибутковістю у 2025 році. Подальше збереження такої динаміки створює серйозну загрозу фінансовій стабільності комбінату.

Динаміка прибутку ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки наведена на рис. 2.

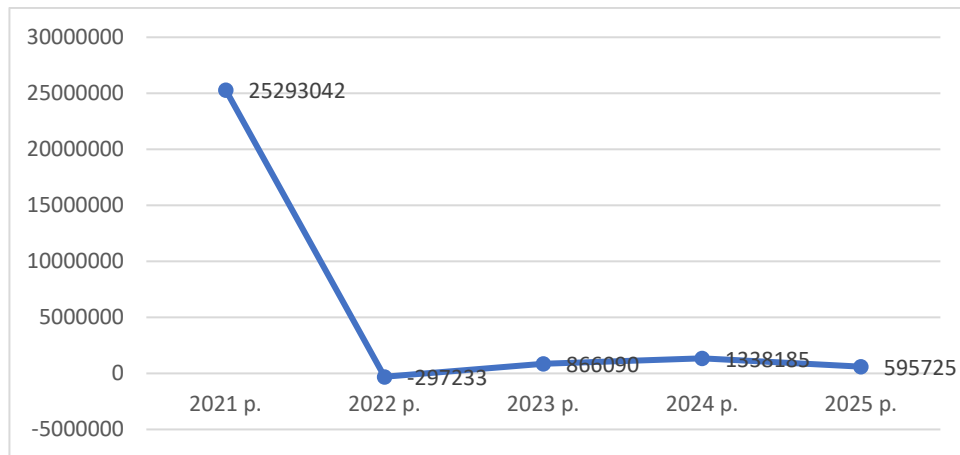

Рисунок 2- Динаміка чистого прибутку (збитку) ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки [39, 41].

Таким чином, аналіз фінансових результатів діяльності ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки показує наявність кризових тенденцій та необхідність пошуку джерел стабілізації фінансового стану та максимізації прибутку підприємства. Одним із джерел максимізації фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання є оптимізація витрат. Тому у подальшому дослідженні буде проаналізовано динаміку виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК».

ПрАТ «ПівнГЗК», як і будь-яке підприємство, яке належить до ринку металосировини має певні специфічні особливості формування виробничих витрат, які зумовлюються з одного боку, технологічними особливостями виробничого процесу (процес виробничої діяльності здійснюється багатостадійно, згідно передільного методу виробництва, який і обумовив на ПрАТ «ПівнГЗК» комбінатську виробничу структуру), а з іншого – природно-геологічними умовами (пов'язане із розміщенням родовищ корисних копалин та особливостями залягання руд залізних металів). Такі підприємства як ПрАТ «ПівнГЗК» відзначаються високою капіталомісткістю, що проявляється у значних початкових інвестиціях у геологорозвідку, будівництво (утримання на належному рівні видобутку) кар'єрів, а також придбання спеціалізованого обладнання. У зв'язку з цим вагому частку витрат становлять амортизаційні відрахування, які мають довгостроковий характер і суттєво впливають на собівартість продукції. Для досліджуваного підприємства значна частка амортизації також пов'язана із високим рівнем зносу основних засобів – фактично на рівні 60% та використанням прямолінійного методу нарахування амортизації.

Характерною рисою для видобувних підприємств є також висока частка постійних витрат. Утримання виробничої інфраструктури, обслуговування техніки, енергозабезпечення та водопостачання потребують значних ресурсів незалежно від обсягів видобутку. Це зумовлює відносно низьку гнучкість витрат і підвищує ризики в умовах коливання попиту на продукцію. Водночас виробництво є енергоємним, оскільки процеси дроблення, подрібнення, транспортування та збагачення руди потребують значних витрат електроенергії та палива. Тому зміни тарифів на енергоносії істотно впливають на загальний рівень витрат.

Крім того, виробничий процес має багатостадійний характер і включає етапи видобутку, транспортування, збагачення та відвантаження. Це потребує чіткого розподілу витрат між окремими переділами та ускладнює калькулювання собівартості [42, с. 183-184].

Специфіка формування витрат підприємства визначається його готовою продукцією. «Основними видами продукції ПрАТ «ПівнГЗК» являються залізорудний концентрат (вміст заліза загального 65,5 - 67,8%) та залізорудні обкотиші (вміст заліза загального 65,0%). Незначну частину (5,6%) у товарній продукції займають залізна руда (реалізація на ПрАТ «ЦГЗК») та продукт повернення огрудкування (відсів обкотишів)» [41].

Для оцінки виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» доцільно перш за все проаналізувати динаміку виробництва основних видів товарної продукції – концентрату та обкотишів комбінату. Така інформація дозволить визначити існуючі тенденції у виробничій діяльності комбінату (таблиця 5).

Таблиця 5 - Динаміка виробництва основних видів продукції ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки, тис. т

Вид продукції	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Темп росту 2025/2021 рр., %
Концентрат	6104,2	2144,23	2389,66	3721	5599,2	91,73
Обкотиші	6344	1525,01	2897,71	3899	4301,1	67,80
Разом	12448,2	3669,24	5287,37	7620	9900,3	79,53
у % до попереднього року		29,48	144,10	144,12	129,93	-

Джерело: складено за даними річної звітності комбінату [41]

Дані таблиці 5 демонструють, що за 2021-2025 роки обсяги виробничої діяльності комбінату знизилися на 20,47%, що є результатом падіння виробничої діяльності ПрАТ «ПівнГЗК» у 2022 році на 70,52% у зв'язку із військовими діями на території України які розпочалися у лютому 2022 року та тривають до дійсного часу. У 2025 році виробнича діяльність комбінату так і не досягла довоєнного 2021 року хоча щорічні тенденції приросту показників виробничої діяльності відбуваються із 2023 року (у 2023 році приріст виробництва 44,1%, у 2024 році – 44,12%, у 2025 році приріст ще на 29,93%). Така тенденція зниження виробництва пов'язана із зміною географії поставок (переважно внутрішній ринок) та із зміною попиту на металосировину з боку

металургійних комбінатів України які теж у досліджуваному періоді скоротили виробництво. Також падіння виробництва пов'язане із ускладненням логістики та енергозабезпечення через військові дії на території України та блокування росією морських транспортних вузлів. Таким чином, ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 роках скоротив обсяги виробництва основних видів товарної продукції: концентрату на 8,27%, а обкотишів на 32,2%.

Динаміка виробничої собівартості товарної продукції ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 роках наведена у таблиці 6.

Таблиця 7 – Динаміка виробничої собівартості товарної продукції ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 роках

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Відх. 2025/2021 рр., %
Виробнича собівартість товарної продукції, тис. грн	15354918	9483970,27	13561767,48	18915582,78	23745892,67	54,65
у % до попереднього року		61,77	143,00	139,48	125,54	-
Виробничі витрати на 1 т товарної продукції, грн/т	1233,51	2584,72	2564,94	2482,36	2398,50	94,47
у % до попереднього року		209,54	99,23	96,78	96,62	-

Джерело: складено за даними річної звітності комбінату [41]

З таблиці 7 видно, що за 2021-2025 роки витрати на виробництво товарної продукції комбінату зростають на 54,65%, що в умовах зниження на 20,47% у даному періоді обсягів виробничої діяльності (данні таблиці 6) є негативною тенденцією зміни витрат на виробництво: витрати зростають при падінні обсягів виробничої діяльності.

Аналіз щорічної динаміки витрат на виробництво продукції показує на щорічний приріст загального розміру виробничих витрат із 2023 року (у 2023 на 143%, у 2024 році на 139,48%, а у 2025 році на 125,254%) після їх падіння у 2022 році на 38,23%. Це свідчить про відновлення темпів операційної діяльності заводу із 2023 року.

Виробничі витрати на 1 т металосировини ПрАТ «ПівнГЗК» за п'ять років зростають на 94,47% із 1233,51 грн/т у 202 році до 2398,5 грн/т у 2025 році, що загалом негативною тенденцією. Аналіз витрат на 1 т металосировини у річному розрізі демонструє їх зростання у 2,09 раз у 2022 році – році початку повномасштабного вторгнення та починаючи із 2023 року щорічну тенденцію зниження виробничих витрат на 1 т металосировини. Такі тенденції показують, що ПрАТ «ПівнГЗК» у 2025 році не вдалося відновити

обсяги виробництва до довоєнного рівня, але із 2023 року розпочата процес зниження питомих витрат.

Факторний аналіз витрат на виробництво товарної продукції ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки наведено у таблиці 8. Вихідні данні для аналізу прийнято із даних таблиці 6 та таблиці 8.

Таблиця 8 – Результати факторного аналізу витрат на виробництво товарної продукції ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роках, тис грн

Фактор	Вплив, тис. грн	Частка у загальній зміні, %
Зміна обсягу виробництва	-3 142 847	-37,46 %
Зміна питомих витрат на 1 т	11 533 821	137,46%
Загальна зміна собівартості	8 390 975	100%

Джерело: складено за даними річної звітності комбінату [39, 41]

Дані таблиці 8 доводять, що приріст виробничих витрат комбінату за п'ять аналізованих років на 8390975 тис грн відбувся за рахунок:

- зміни (зниження) обсягу виробництва (економія витрат на 3142847 тис грн). Це пояснюється глибоким падінням обсягів у 2022 році (з 12448 тис. т до 3669 тис. т). Навіть попри подальше відновлення обсягів до 9 900 тис. т у 2025 році, загальний ефект за 5 років залишився негативним;

- зміни питомих витрат на 1 т товарної продукції (зростання витрат на 11533821 тис грн).

Таким чином, подальше зниження витрат на 1 тонну продукції є важливим резервом підвищення рентабельності та прибутковості виробничої діяльності підприємства.

Показники виконання планового рівня питомих витрат на металосировину ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 роках наведено у таблиці 9.

Таблиця 9 – Показники виконання плану витрат на виробництво 1 т металосировини ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 роках, грн

Показник	2021 р	2022 р	2023 р	2024 р	2025 р	2025/2021 рр, +/-%
Витрати на 1 т факт	1233,51	2584,72	2564,94	2482,36	2398,50	94,45
Витрати на 1 т план	1236,74	1234	2513,1	2477	2366,4	91,34
% виконання плану	99,74	209,46	102,07	100,22	101,36	1,622

Джерело: складено за даними річної звітності комбінату [38, 41]

З табл. 9 видно, що напруженість планового рівня виробничих витрат на 1 т продукції ПрАТ «ПівнГЗК» становить 91,34%, тоді як фактичний приріст витрат складає 94,45% від базового 2021 року. Отже, план щодо зниження питомих витрат був досить напруженим, проте підприємство не повністю виконало планове завдання. Різниця між плановим і фактичним рівнем витрат становить 3,11 процентних пункти.

У 2021 році фактичний рівень виробничих витрат на товарну продукцію менший за плановий рівень на 0,26%, що є позитивною зміною.

У 2022 році фактичні витрати більше ніж у 2 рази вищі за плановий рівень витрат (пов'язане із війною, простоями, руйнацією звичайних логістичних шляхів, зростанням цін на ресурси).

У 2023 році фактичні витрати вищі за плановий рівень на 2,07%, що є негативним наслідком дії зовнішніх чинників.

У 2024 році фактичні витрати на 1 т перевищують плановий рівень на 0,22%, тобто, планове завдання майже виконується.

У 2025 році фактичні витрати на 1 т перевищують плановий рівень на 1,36%, що є негативною тенденцією зростання витрат (за рахунок цін, простоїв та загальноекономічних чинників).

Взагалі, аналіз виконання планового рівня виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» демонструє доцільність більш глибокого аналізу причин відхилення витрат від їх планового рівня та забезпечення гнучкості системи планування витрат комбінату.

На наступному етапі аналізу буде досліджено структуру виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 роках за економічними елементами (дані табл. 10.).

Таблиця 9 – Динаміка структури виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 роках за економічними елементами, тис. грн

Елементи витрат	Роки					2025/2021 рр, +/-%
	2021	2022	2023	2024	2025	
Сировина та допоміжні матеріали	1811880,32	566193,03	1646398,57	2479832,90	3341047,10	84,40
Послуги сторонніх організацій	1844125,65	1115314,91	1324984,68	1755366,08	2265358,16	22,84
Паливо	2284811,80	1252832,48	1472807,95	1933172,56	2673787,51	17,02
Енергетичні витрати	3232210,24	1460531,43	3785089,30	6391575,42	7893134,72	144,20
Витрати на персонал	1669079,59	986332,91	1238189,37	1534053,76	1871176,34	12,11
Амортизації	2794595,08	3080393,55	2694723,20	2790048,46	3329174,15	19,13
Інші виробничі витрати	1718215,32	1022372,00	1399574,40	2031533,59	2372214,68	38,06
Разом виробничі витрати	15354918,00	9483970,30	13561767,48	18915582,78	23745892,67	54,65

Джерело: складено за даними річної звітності комбінату [39, 41]

З таблиці 9 видно, що за 2021-2025 роки виробничі витрати ПрАТ «ПівнГЗК» зростають на 54,65% при наявності щорічної тенденції їх зростання починаючи із 2023 року у розрізі кожного економічного елемента. Аналізуючи темпи зростання економічних елементів виробничих витрат можна відмітити наступне:

- вартість сировини та допоміжних матеріалів зростає на 84,4%, що є результатом як зростання витрат на видобуток та подрібнення залізної руди на попередніх переділах виробничого циклу комбінату, так і зростання вартості допоміжних матеріалів, закуповуваних підприємством у сторонніх постачальників;

- вартість послуг сторонніх організацій зростає на 22,84%, що є результатом зростання цін на послуги при скороченні обсягів даних послуг (наслідки скорочення обсягів виробничої діяльності);

- витрати на паливо зростають на 17,02% за п'ять років та мають тенденцію, притаманну загальній зміні виробничих витрат комбінату. Незначні (порівняно із зміною інших елементів витрат) темпи приросту даних витрат пов'язані із оптимізацією витрат внутрішньозоводського транспорту комбінату у даний період;

- енергетичні витрати комбінату за п'ять років зростають майже у 2,5 рази (приріст на 144,2%) та це є найбільшим темпом приросту витрат. Таке зростання пов'язане як із дією виробничого чинника (із 2023 року), так і із підвищенням вартості доставки енергії та стабілізації енергопостачання комбінату у періоди відключення та обмеження споживання енергії для промислових споживачів Дніпровського регіону;

- витрати на персонал (заробітна плата та відрахування з неї) зростають на 12,11%, що є результатом як скорочення персоналу із 5962 чол. У 2021 році до 5349 чол. у 2025 році (на 10,28%), так і змінами у його структурі в результаті впливу змін обсягів операційної діяльності. На витрати на персонал також вплинули процеси мобілізації;

- нарахована амортизація зростає у аналізованому періоді на 19,13%, що є результатом зміни методу нарахування амортизації (у 2022 році це стало результатом приросту) із прискореного на прямолінійний;

- інші виробничі витрати зростають на 38,05% та є результатом як зміни у обсягах виробничої діяльності, так і зміни у вартості допоміжних та обслуговуючих процесів (транспортне, складське господарство, логістика).

Взагалі, дослідження зміни статей виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки демонструє їх залежність від виробничої (операційної) діяльності та зовнішніх чинників (дестабілізація процесів енергозабезпечення, вимушені простой, процеси мобілізації, зміни роботи складського господарства та логістичних маршрутів) [39; 41].

Динаміка структури виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки наведена у таблиці 10.

За результатами проведеного структурного аналізу витрат можна відзначити, що станом на 2025 рік домінуючими статтями витрат у їх структурі є: енергетичні витрати (частка 33,24%), сировина та допоміжні матеріали (частка 14,07%), амортизація (частка 14,02%) та паливо 11,26%).

Можна відзначити ключові тенденції у зміні структури витрат за економічними елементами витрат:

- 1). Найбільша частка та найбільший приріст у структурі витрат – приріст енергетичних витрат (частка зростає на 12,19%).

Таблиця 10 - Динаміка структури виробничих витрат ПрАТ «ПівніЗК» у 2021-2025 роках за економічними елементами, %

Стаття витрат	2021 р.	2022 р	2023 р	2024 р	2025 р	2025/2021 рр, +/-%
Сировина та допоміжні матеріали	11,8	5,97	12,14	13,11	14,07	2,27
Послуги сторонніх організацій	12,01	11,76	9,77	9,28	9,54	-2,47
Паливо	14,88	13,21	10,86	10,22	11,26	-3,62
Енергетичні витрати	21,05	15,4	27,91	33,79	33,24	12,19
Витрати на персонал	10,87	10,4	9,13	8,11	7,88	-2,99
Амортизація	18,2	32,48	19,87	14,75	14,02	-4,18
Інші виробничі витрати	11,19	10,78	10,32	10,74	9,99	-1,2
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-

Джерело: складено за даними річної звітності комбінату [39, 41]

У 2021–2022 рр. частка енергетичних витрат демонструє тимчасове зниження (15,4 %), а з 2023 року - стрімке зростання до 33–34 %. Це дозволяє дійти висновку, що виробнича діяльність ПрАТ «ПівніЗК» стала більш енергоємна внаслідок зростання тарифів на електроенергію, із 2023 року - збільшення обсягів збагачення (більше дроблення, помелу, флотації), а також внаслідок використання застарілого обладнання. Приріст даних витрат - найсерйозніший ризик для собівартості.

2). Частка амортизації у виробничій собівартості становить 32-15%, за п'ять років знижується на 4,18 % але з піком у 2022 р. (частка у 2022 році становила 32,48%). Це одноразовий ефект: переоцінка основних засобів та зміна норми амортизації. Після 2022 р. амортизація стабільно знижується, що є позитивним, та вказує, що інвестиційний цикл завершився і основні фонди вже «відпрацьовують» вкладені кошти.

3). Частка сировини та допоміжних матеріалів коливається в межах 5-14% та за п'ять років зростає на 2,27%. Зниження у 2022 р. на 5,97 % є результатом падіння виробництва та приросту витрат на амортизацію, а потім частка даної статті витрат демонструє поступове зростання. Зростання свідчить про збільшення обсягів переробки та зростання цін на хімікати.

4) Витрати на паливо становлять 10-15% від виробничих витрат та за п'ять років зниження частки становить 3,62 %. Стабільне зниження частки витрат на паливо є однозначно позитивною тенденцією оскільки досягнута за рахунок за рахунок оптимізації автопарку та зниження обсягів кар'єрних робіт.

5). Частка витрат на персонал становить 10-7% за 2021-2025 роки, демонструє стабільне зниження, а у весь період знижується на 2,99%. Це класична картина оптимізації чисельності. Позитивно впливає на собівартість, але потребує контролю якості праці та утримання кадрового потенціалу.

6). Послуги сторонніх організацій – частка становить 12-9% та має тенденцію стабільного зниження за роками (за п'ять років зниження частки 2,47 %) Невелике, але стабільне зниження є ознакою вертикальної інтеграції (підприємство «забирає всі роботи всередину»).

7). Інші виробничі витрати - найстабільніша стаття, частка 11-10% у структурі витрат (зміна ± 1 %). Немає суттєвих ризиків.

Отже, у структурі виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» можна відзначити позитивні тенденції щодо статей витрат на персонал та послуги сторонніх організацій, зниження частки витрат на паливо [39, 41].

Головні ризики, виявлені в ході аналізу структури виробничих витрат комбінату пов'язані із збільшенням енергозалежності операційної діяльності та зростанням вартості сировини та матеріалів (потрібно шукати альтернативних постачальників або технології, що зменшують витрати реагентів).

На наступному етапі аналізу виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» доцільно здійснити порівняння структури витрат комбінату із галузевими показниками, що дозволить виявити основні проблемні сторони управління витратами комбінату та ідентифікувати існуючі резерви покращення структури витрат на виробництво продукції.

Таблиця 11 – Порівняння структури виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» із середньогалузевими галузевими показниками (2025 рік)

Стаття витрат	ПрАТ «ПівнГЗК» за 2025 рік	Галузеві стандарти (залізорудні ГЗК)	Коментар
Енергетичні витрати	33,24%	35–45 % (іноді до 50 % у збагаченні)	Близько до норми / трохи нижче. Енергія - головна стаття у збагаченні (подрібнення руди, помел, флотація)
Сировина та допоміжні матеріали	14,07%	12–20 %	У межах норми (реагенти, кулі, запчастини)
Паливо	11,26%	8–15 %	Норма / незначне перевищення (кар'єрний транспорт)
Амортизація	14,02%	10–18 %	У межах норми
Витрати на персонал	7,88%	20–30 %	Значно нижче - сильна оптимізація
Послуги сторонніх організацій	9,54%	8–15 %	Норма
Інші виробничі витрати	9,99%	8–12 %	Норма

Джерело: упорядковано за даними [41, 44-46]

Із даних таблиці 11 можна визначити, що структура виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» є типовою для підприємств українського ГЗК, але з кращим контролем витрат на трудові ресурси та вищим тиском енергетичних витрат. Підприємство виглядає ефективнішим за організацією праці, але вразливішим

до зростання тарифів на електроенергію та процесами енергозабезпечення операційної діяльності.

Порівнюючи на основі даних [44-46] структуру витрат досліджуваного комбінату та структуру витрат представників галузевих ГЗК можна відмітити притаманну їм високу енергомісткість виробництва через «брудну» руду та використання у виробничому циклі застарілого технологічного обладнання (на деяких переділах збагачення руд використовується обладнання, введене у експлуатацію у 1960-х роках минулого століття). Порівняно із світовими тенденціями (ГЗК Австралії, Бразилії), відзначається порівняно нижчий рівень енергомісткості виробництва (25-35%), багатші за вмістом заліза поклади корисних копалин та переважання відкритих способів видобутку руд; менші витрати на персонал через більшу частку процесів автоматизації на стадіях подрібнення, збагачення та спікання руд.

Отже, за даними табл. 11 можна зробити висновки про те, що ПрАТ «ПівнГЗК» є конкурентоспроможним завдяки низьким витратам на працю, але зростання енергії може нівелювати існуючу перевагу. Пріоритет компанії №1 у управлінні витратами – енергоощадливість (в ідеалі – зниження витрат енергії на 25%) та підтримка кадрового потенціалу.

Завершальним етапом аналізу має виступити дослідження впливу виробничих витрат на рівень чистого прибутку ПрАТ «ПівнГЗК». Співвідношення даних показників та рівня виробничої діяльності комбінату у 2021-2025 роках наведено на рис. 3.

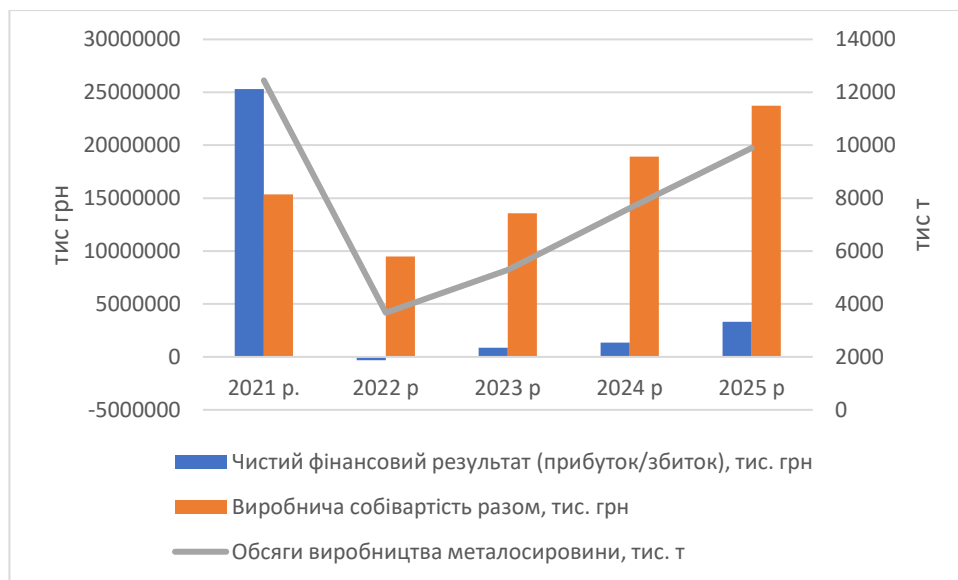

Рисунок 3 – Співвідношення чистого прибутку, виробничої собівартості товарної продукції та обсягів виробництва металосировини ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 роках [41]

З рисунку 3 видно, що показники витрат, чистого прибутку та обсягів випуску мають єдині тенденції зміни, їх вигляд має U -подібну форму із піковим падінням у 2022 році та відновленням тенденцій у 2023 році. Для

впливу на фінансовий результат діяльності підприємства виробничих витрат доцільно використати методику факторного аналізу. Вихідні данні для факторного аналізу чистого прибутку підприємства наведено у додатку Д. Отримані результати узагальнено у таблиці 11.

Таблиця 11 – Факторний аналіз чистого прибутку (збитку) ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки методом ланцюгових підстановок, тис.грн

Послідовність підстановки	Розрахунковий результат	Зміна за фактором	Вплив на результат, тис. грн	Частка у загальній зміні, %
Базовий рівень (2021 р.)	$Q_0 \times (P_0 - C_0)$	-	36 462 077	-
Заміна обсягу ($Q_1 \times (P_0 - C_0)$)	після обсягу	Δ обсягу	-3 016 505	11,05%
Заміна ціни ($Q_1 \times (P_1 - C_0)$)	після ціни	Δ ціни	-14 612 557	53,54%
Заміна собівартості ($Q_1 \times (P_1 - C_1)$)	після собівартості	Δ собівартості 1 т	-9 661 286	35,41%
Фактичний результат 2025 р.	$Q_1 \times (P_1 - C_1)$	Разом	9 171 729	100%

Джерело: розраховано на основі [39,41]

За даними таблиці 11 можна здійснити наступні висновки для діяльності ПрАТ «ПівнГЗК»: найбільший негативний вплив на зміну чистого фінансового результату від діяльності комбінату (прибутку) здійснив ціновий чинник. Динаміка середньореалізаційних цін на товарну продукцію ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 рока наведена на рис. 4.

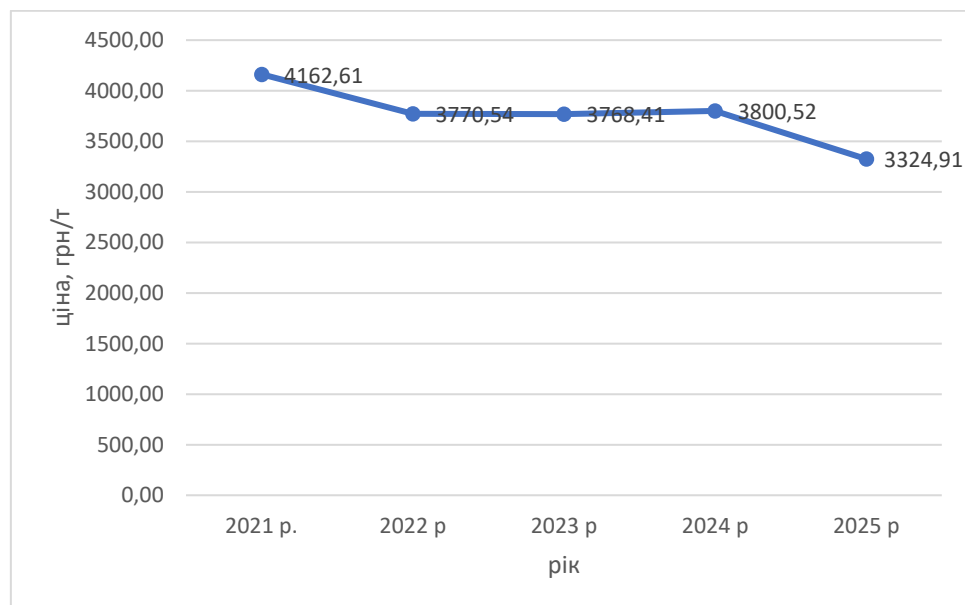

Рисунок 4 - Динаміка середньореалізаційних цін на товарну продукцію ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 роках [41, 45]

З рис. 4 видно, що ціни на металосировину комбінату за п'ять років знизилися на 20,12% та у 2025 році за весь досліджуваний період зафіксовано найменший рівень ціни. Зниження цін було рівномірним у весь період, що є результатом дії зовнішніх чинників формування ціни. Найгірший рік - 2025 (зниження ціни на 12,5 %), що відповідає глобальному тренду. Українська металосировина (концентрат та обкотиші) стала менш конкурентною порівняно з австралійською/бразильською в результаті загострення логістичних витрат (блокада Чорного моря, переорієнтація на залізницю/Європу) та запуску нових проєктів видобутку у світі. Для відновлення маржі потрібне або зростання світових цін, або подальше зниження собівартості (особливо енергетичних витрат для комбінату) [45].

Повертаючись до даних таблиці 12, наступним негативним чинником, який призвів до зниження чистого прибутку підприємства стало зростання витрат на 1 т металосировини. Якщо ціна – це суто-зовнішній чинник, то витрати – внутрішній, залежний від підприємства чинник. Загальний негативний вплив виробничих витрат призвів до втрати 9661286 тис грн прибутку (35,41% загальної втрати). Витрати на 1 т зростають у досліджуваному періоді на 68,6%. Витрати на 1 (питомі витрати) – контрольований фактор, який підприємство зможе знизити для досягнення максимізації прибутку.

Вплив обсягу виробничої діяльності – наступний чинник, який призвів до зниження чистого фінансового результату від діяльності ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 роках. В результаті дії даного фактору комбінат втратив 3 016 505 тис. грн (11,05 %) чистого прибутку. Попри відновлення після 2022 р., обсяги виробничої діяльності підприємства так і не вийшли на довоєнний рівень 2021 р.

Одним із важливих етапів економічного аналізу діяльності підприємства є прогнозування основних фінансових показників, що дозволяє оцінити перспективи розвитку та визначити стратегічні резерви підвищення ефективності. У кваліфікаційній роботі за допомогою програмного продукту Excel побудовано прогноз показника чистого прибутку підприємства ПрАТ «ПівнГЗК» та виробничих витрат на наступні п'ять років (розроблено прогноз показників на середньострокову перспективу). Для прогнозу побудовано лінійний тренд (використано метод найменших квадратів).

Основні припущення моделі:

1. Збереження існуючих тенденцій динаміки витрат і прибутку (без урахування радикальних змін у зовнішньому середовищі).
2. Відсутність впливу додаткових заходів оптимізації витрат.
3. Стабільність зовнішніх факторів: здійснено припущення, що світові ціни на залізничну сировину діятимуть на рівні 2025 р., тарифи на електроенергію та обсягів виробництва концентрату на рівні 5 599 тис. т.
4. Відсутність форс-мажорних обставин таких як ескалація воєнних дій, різкі коливання валютного курсу) [42].

Отримані прогнозні значення узагальнено у таблиці 12 та на рисунку 5.

Таблиця 5 – Прогноз показників виробничої собівартості та чистого прибутку ПрАТ «ПівнГЗК» на 2026-2030 роки методом найменших квадратів

Рік	Виробничі витрати (прогноз)	Чистий прибуток (прогноз)	Приріст наступного року витрат, %	Приріст донаступного року прибутку, %
2025 (базовий рік)	23 745 893	3329174,15	-	-
2026	28 812 000	4 612 000	21,33	38,53
2027	32 168 000	5 894 000	11,65	27,80
2028	35 524 000	7 176 000	10,43	21,75
2029	38 880 000	8 458 000	9,45	17,87
20230	42 236 000	9 740 000	8,63	15,16

Коефіцієнт детермінації R^2 для моделі витрат становить 0,912, для прибутку - 0,874, що свідчить про високу якість апроксимації історичних даних.

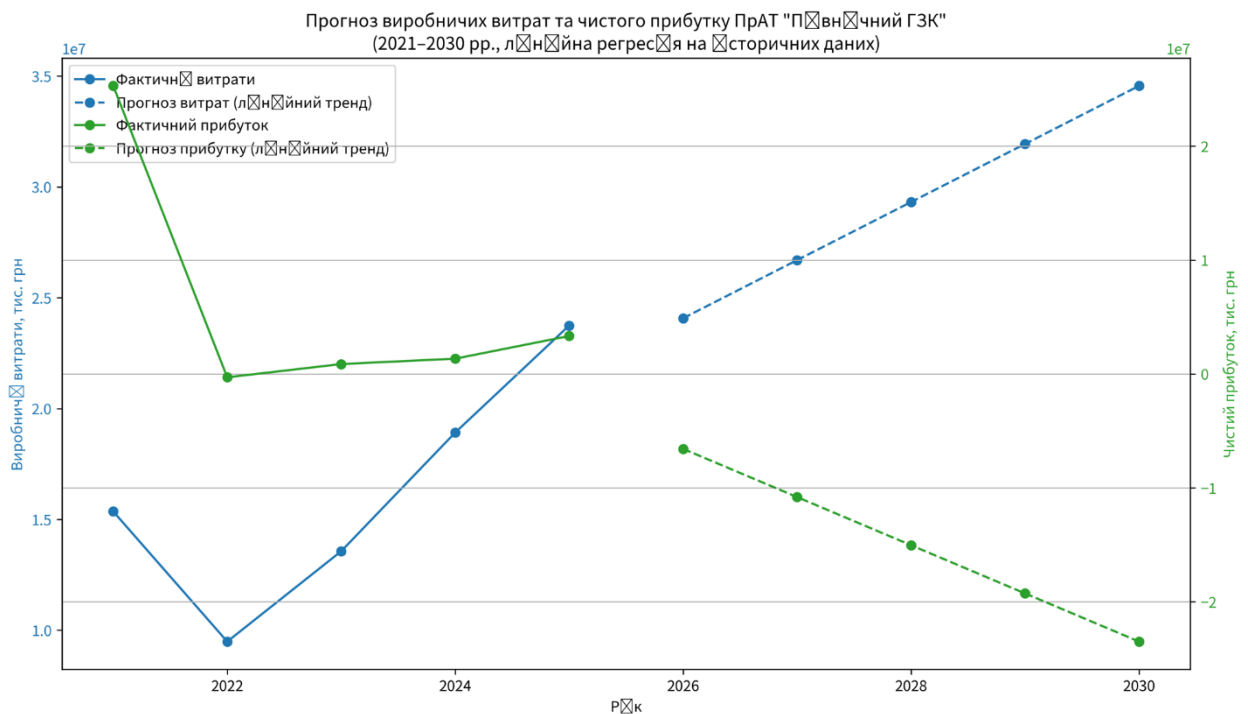

Рисунок 5 - Прогноз показників виробничої собівартості та чистого прибутку ПрАТ «ПівнГЗК» на 2026-2030 роки

Загалом, методом ланцюгових підстановок встановлено, що зростання виробничих витрат (особливо енергетичних) є другим за силою негативним фактором після ціни який гальмує максимізацію чистого прибутку ПрАТ «ПівнГЗК». Зниження собівартості 1 т металосировини навіть на 10 % дозволило б збільшити чистий прибуток приблизно на 3 млрд грн (при обсягах 2025 р.). Саме у оптимізації виробничих витрат знаходиться потужний резерв для нарощування фінансового результату діяльності ПрАТ «ПівнГЗК».

На рисунку 5 чітко простежується розбіжність трендів: стрімке лінійне зростання виробничих витрат (синій пунктир) на тлі повільного відновлення прибутку (зелений пунктир). Це підтверджує висновки факторного аналізу

який здійснено попередньо - зростання енергетичних та матеріальних витрат є головним стримуючим фактором прибутковості підприємства.

Факторний аналіз фінансово-виробничої діяльності ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021–2025 роки виявив низку системних проблем, що визначають пріоритети господарських економічних рішень у сфері оптимізації витрат. Зокрема, встановлено, що протягом аналізованого періоду підприємство зіштовхнулося з трьома ключовими викликами.

По-перше, кризове падіння обсягу виробництва у 2022 році (–70,5% до рівня 2021 р.) спричинило різке зростання питомих постійних витрат та генерування збитку. Незважаючи на поступове відновлення обсягів у 2023–2025 роках, завантаження виробничих потужностей залишається нижчим за довоєнний рівень, що консервує проблему нераціонального розподілу постійних витрат.

По-друге, у 2024–2025 роках зафіксовано випередження темпів зростання собівартості реалізованої продукції (+25,3%) над темпами зростання чистого доходу (+13,7%). Це означає, що кожна додаткова гривня доходу «коштує» підприємству дедалі більше у витратному вираженні, що стискає маржинальність та обмежує приріст чистого прибутку. Показник витратомісткості виявляє стабільну тенденцію до зростання, а питома собівартість за тонну продукції зросла із 2 528 грн/т (2023 р.) до 2 438 грн/т (2024 р.) - зафіксовано незначне покращення, проте динаміка 2025 року свідчить про ризик повернення тенденцій до негативних напрямків зміни у майбутньому.

По-третє, залежність підприємства від кон'юнктури ринку металосировини та ринку металопродукції – основного споживача концентрату та обкотишів які випускає та реалізує на внутрішній та зовнішній ринок ПрАТ «ПівнГЗК», (середньої ціни реалізації залізородних окатишів) залишається критично високою. В умовах воєнної логістики, переорієнтації на сухопутні маршрути та посилення конкуренції з боку австралійських і бразильських виробників на ринку Китаю, ціновий потенціал є обмеженим. Відтак, єдиним стійким інструментом максимізації прибутку залишається управління витратами та пошук шляхів їх оптимізації [41, 43-45].

Дослідження інформації, які надає керівництво підприємства на офіційному сайті [37, 38, 41] дозволило упорядкувати напрями заходів по оптимізації витрат та розробити відповідну програму. Програма оптимізації витрат ПрАТ «ПівнГЗК» для досягнення цілей максимізації прибутку може бути структурована за чотирма функціональними напрямками:

1. Енергетичний менеджмент.
2. Технологічна модернізація.
3. Управлінські системи.
4. Збутова оптимізація.

Кожен напрям містить конкретні заходи та можливості визначення очікуваного ефекту та термінів реалізації (таблиця 13).

Таблиця 13 – Програма заходів із оптимізації витрат та максимізації прибутку ПрАТ «ПівнГЗК»

Захід з оптимізації витрат	Очікуваний ефект	Горизонт реалізації	Пріоритетність
Впровадження систем моніторингу та управління споживанням електроенергії (SCADA, АСУТП)	Зниження питомих витрат електроенергії на 10–15%	18–24 міс.	Висока
Перехід на частотно-регульовані приводи млинів і насосів	Економія електроенергії до 20–25% по відповідних агрегатах	12–18 міс.	Висока
Оптимізація схем буропідливних робіт (паспортів БПР)	Зниження виходу негабариту, зменшення витрат на подрібнення	6–12 міс.	Середня
Впровадження предиктивного технічного обслуговування (PdM) гірничого обладнання	Скорочення аварійних простоїв на 30–40%, витрат на ремонт на 15–20%	24–36 міс.	Висока
Оптимізація схеми транспортування руди (циклічно-потокowa технологія, конвеєризація)	Зниження витрат на паливо і кар'єрний транспорт на 15–25%	24–48 міс.	Висока
Управління якістю концентрату (підвищення вмісту Fe)	Зростання середньої ціни реалізації на 3–8%	12–24 міс.	Середня
Оптимізація логістики і збутових ланцюгів (прямі контракти з ЄС-споживачами)	Зменшення витрат на проведення збутових операцій та збільшення чистого доходу	6–12 міс.	Середня
Впровадження нормування та бюджетування витрат по центрах відповідальності	Підвищення прозорості та контрольованості витрат, скорочення перевитрат на 5–10%	6–12 міс.	Середня
Оптимізація чисельності та продуктивності праці (автоматизація допоміжних процесів)	Зниження питомих витрат на оплату праці на 8–12%	24–36 міс.	Низька
Страховання ризиків зміни цін шляхом використання форвардних контрактів та механізмів обмеження цін	Забезпечення більш стабільного рівня доходів та зменшення коливань чистого прибутку	3–6 міс.	Середня

Джерело: упорядковано за даними [37, 38, 41]

Далі надамо характеристику запропонованих напрямів оптимізації витрат та максимізації прибутку підприємства для ПрАТ «ПівнГЗК»

Напрямок 1. Реалізація енергетичного менеджменту. Електроенергія є найбільшою статтею змінних витрат для гірничо-збагачувального підприємства - її частка у виробничій собівартості ПрАТ «ПівнГЗК» становить у 2025 році 33,24%. В умовах зростання тарифів на електроенергію в Україні

протягом 2022-2025 років значення цього фактора суттєво зросло. Пропонується реалізація двоетапної програми енергоменеджменту на комбінаті в рамках вже існуючої на ПрАТ «ПівнГЗК» програми енергозбереження.

«Енергетичний менеджмент - це систематизована управлінська діяльність, спрямована на планування, моніторинг, контроль і оптимізацію використання енергетичних ресурсів з метою підвищення енергоефективності, зниження витрат на енергію та мінімізації негативного впливу на довкілля» [47, с.11].

На першому етапі (6–12 місяців) слід впровадити автоматизовані системи обліку та управління електроспоживанням типу АСКОЕ з поагрегатним моніторингом у режимі реального часу.

«Автоматизована система комерційного обліку електроенергії (АСКОЕ) - це комплекс технічних, програмних і організаційних засобів, призначений для автоматичного збору, передачі, обробки, зберігання та аналізу даних про споживання електричної енергії з метою точного обліку, контролю та управління електроспоживанням» [48].

Це дозволить виявити «точки втрат» і перерозподілити навантаження між ціновими зонами доби, зменшивши витрати на купівлю електроенергії на 8–12% без капітальних вкладень.

На другому етапі (12–24 місяці) слід здійснити масове впровадження частотно-регульованих приводів (ЧРП) на млинах кульового подрібнення, насосах хвостосховища та вентиляційному обладнанні. За даними галузевої практики, встановлення ЧРП на млинах дає економію електроенергії у 18–25% від їх споживання, що при загальному енергоспоживанні ГЗК може дати щорічний ефект на рівні 300–600 млн грн.

Отже, основна мета реалізації напрямку 1 – зниження енергетичних витрат за рахунок покращення обліку та контролю споживання енергії у виробничих цехах, на дробилках і т.д., тобто, в центрах виникнення енерговитрат які належать до змінних витрат [41, 48].

Напрямок 2. Технологічна модернізація гірничо-транспортного комплексу. Витрати на кар'єрний транспорт (дизельне паливо, ремонт і амортизація самоскидів) становлять другу за величиною статтю виробничих (операційних) витрат ГЗК України та ПрАТ «ПівнГЗК» зокрема. З огляду на зростання глибини кар'єрів підприємства, транспортне плече постійно збільшується, що підвищує питомі витрати на транспортування руди.

Стратегічним рішенням є розширення застосування циклічно-потокової технології (ЦПТ): заміна частини автомобільного транспорту стрічковими конвеєрами у внутрішньокар'єрному транспортуванні. Досвід Інгулецького ГЗК підтверджує зниження витрат на транспортування руди на 20–30% після впровадження циклічно-потокової технології. Додатково рекомендується оптимізація паспортів буропідливних робіт - перехід до технологій некерованого (емульсійного) вибухового речовина із точним контуром підризу, що зменшує вихід негабариту і, відповідно, витрати на вторинне дроблення та навантаження.

Даний захід окрім очевидних вигід – зниження витрат на транспортування руди між технологічними переділами видобутку та подрібнення, подрібнення та збагачення має ще один ефект – оновлення основних засобів стан яких є незадовільним, а рівень зносу комбінатом регулюється в рамках дооцінки вартості необоротних активів [42].

Напрям 3. Предиктивне технічне обслуговування (PdM). Аварійні простої технологічного обладнання є одним із найбільш руйнівних чинників для собівартості гірничого виробництва: вони одночасно збільшують витрати на ремонт і зменшують обсяг виробленої продукції (погіршуючи розподіл постійних витрат). Провідна міжнародна практика передбачає впровадження систем предиктивної діагностики на основі аналізу вібрації, температури мастила та інших параметрів обладнання (млини, дробарки, конвеєри, насоси).

«Предиктивне технічне обслуговування (Predictive Maintenance, PdM) – це підхід до управління технічним станом обладнання, який базується на прогнозуванні моменту виникнення відмови за допомогою аналізу фактичних даних (сенсорів, діагностики, історії роботи) з метою виконання обслуговування саме тоді, коли це необхідно, а не за графіком.

Досягається це за рахунок:

- збору даних про технічний стан устаткування та їх попередньої обробки;
- раннього виявлення несправностей;
- прогнозування часу настання відмови;
- планування обслуговування;
- оптимізації ресурсів, що виділяються на обслуговування обладнання» [49].

Виходячи з даних факторного аналізу, де зниження обсягу виробництва у 2022 році стало ключовим чинником збитковості, підвищення надійності обладнання є не просто технічним, а стратегічно-фінансовим пріоритетом. Впровадження PdM дозволяє скоротити кількість аварійних зупинок на 30–40%, а витрати на ремонти – на 15–20%, при цьому термін окупності системи становить зазвичай 18–24 місяці [39, 41].

Напрям 4. Управлінські системи та бюджетування витрат. Аналіз структури собівартості свідчить про відсутність ефективного контуру управлінського обліку на рівні окремих виробничих ділянок і переділів. Впровадження системи нормування витрат і бюджетування по центрах фінансової відповідальності (ЦФВ) забезпечить: прозорість витрат у розрізі технологічних ділянок; можливість оперативного реагування на відхилення від нормативу; персональну відповідальність керівників підрозділів за дотримання кошторису.

«Системи нормування витрат і бюджетування по центрах фінансової відповідальності (ЦФВ) – це комплекс методів і інструментів управлінського обліку, що передбачає встановлення економічно обґрунтованих норм витрат та планування (бюджетування) ресурсів із розподілом відповідальності між структурними підрозділами підприємства за досягнення фінансових результатів.

Система поєднує два ключові елементи:

1. Нормування витрат. Це процес встановлення (оновлення, перегляду): нормативів витрат сировини, матеріалів, енергії; норм трудових витрат; технологічних стандартів. Мета зміни підходів до нормування: визначити раціональний рівень витрат для виробництва одиниці продукції.

2. Бюджетування за центрами фінансової відповідальності, а саме: складання бюджетів (планів доходів і витрат) та закріплення їх за відповідальними підрозділами» [50, с. 88-89].

Додатковим управлінським інструментом пропонується впровадження на окремих ділянках циклу збагачення системи ключових показників ефективності (KPI) для виробничого персоналу, прив'язаних до питомої собівартості та виходу кондиційного концентрату. Це формує мотиваційне підґрунтя для зниження витрат «знизу» - на рівні змін і бригад.

Напрямок 5. Підвищення якості та ціни реалізації. Попри те, що ціновий фактор здебільшого має зовнішній характер, підприємство має певний інструментарій впливу на нього через якісні характеристики продукції – концентрату та обкотишів. Підвищення вмісту заліза в концентраті з поточних 65–66% до 67–68% дозволяє отримати підвищену ціну на ринку країн Європейського Союзу. Аналогічно, виробництво окатишів класу DR (для прямого відновлення заліза) відкриває доступ до преміум-сегменту ринку «зеленої» металургії, де ціна може перевищувати стандартну на 15–25%.

Успішна реалізація запропонованої програми оптимізації виробничих витрат та максимізації за рахунок цього прибутку можлива за дотримання низки умов.

По-перше, необхідне стає фінансування капітальних вкладень - за попередньою оцінкою, загальний обсяг інвестицій у першочергові заходи (запропоновані вище напрями 1-3) становитиме орієнтовно 800–1200 млн грн протягом двох наступних років, що може бути забезпечено як за рахунок власного прибутку комбінату (а у 2023-2025 роках, які аналізувалися, ПрАТ «ПівніГЗК» був прибутковим), так і через проєктне фінансування у межах холдингу «Метінвест» (такий досвід реалізації локальних проєктів на підприємствах холдингу існує) [44, 45].

По-друге, критичною умовою є стабільність енергопостачання та доступ підприємства до промислових обсягів електроенергії за прогнозованим тарифом. Зміни тарифів на енергетичні ресурси є одним із головних ризиків для енергоємних гірничо-збагачувальних комбінатів, що потребує укладання довгострокових договорів із постачальниками та можливості підключення до «зеленої» генерації. – гідної альтернативи в умовах дефіциту енергетичних ресурсів в Україні яка прогнозується, щонайменше, на наступні 3-5 років із ймовірним продовженням [45].

По-третє, доєнні ризики та пов'язана з ними нестабільність у роботі (процеси виробництва, транспортування та збуту на зовнішніх і внутрішніх ринках) залишаються постійним джерелом невизначеності в діяльності ПрАТ «ПівніГЗК». Щоб зменшити їх вплив, варто розширювати ринки збуту,

створювати запас запчастин і резервні потужності, а також фіксувати ціни через форвардні контракти з ключовими клієнтами ЄС.

Отже, оптимізація виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» є не тимчасовим антикризовим заходом, а важливим стратегічним напрямом, що підтверджується результатами факторного аналізу. Реалізація запропонованих заходів сприятиме підвищенню ефективності роботи підприємства, зміцненню його конкурентних позицій на ринку залізорудної сировини та стабільному зростанню чистого прибутку у середньостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

Проведений у роботі теоретичний аналіз теорії оптимізації витрат та максимізації прибутку показав, що єдиного підходу до трактування сутності витрат науковці не дають, що пов'язане із багатогранністю даної економічної категорії та вказує на необхідність поглибленого її дослідження.

У роботі визначено, що виробничі витрати являють собою плату за можливість ведення виробництва (плата за використання ресурсів, послуг, робіт та ін.), яка змінюється залежно від умов його здійснення, що дозволяє досягти поставлених цілей (основним з-поміж яких в умовах ринкових відносин є максимізація прибутку)» [21, с. 20].

Ключовим поняттям для аналізу витрат підприємства є собівартість продукції - грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і збут одиниці продукції або всього обсягу виробництва [18, с.25]. Собівартість виступає нижньою межею ціни в стандартних умовах діяльності і безпосередньо визначає величину прибутку від реалізації продукції на ринку.

Безумовною задачею управління виробничими витратами підприємства поряд із задачами обліку та повноти охоплення витрат, їх адекватного перенесення на вартість готової продукції є оптимізація витрат. «Оптимізація витрат - це цілеспрямований управлінський процес, спрямований на досягнення такого рівня і структури витрат підприємства, який забезпечує максимальний економічний результат при заданих обмеженнях ресурсів, якості продукції та виробничих потужностей. Принципово важливо відрізнити оптимізацію від простого скорочення витрат: якщо скорочення витрат як самоціль може знизити якість продукції або підірвати виробничий потенціал, то оптимізація передбачає пошук раціонального співвідношення між витратами та результатами» [26].

Другою ключовою категорією дослідження є прибуток – формування якого є однією, але головною, ціллю оптимізації витрат. У найзагальнішому визначенні прибуток - це показник перевищення доходів підприємства над його витратами у певному часовому періоді.

Максимізація прибутку як економічна категорія означає досягнення такого обсягу виробництва і реалізації продукції та такої структури витрат, при яких різниця між сукупними доходами і сукупними витратами підприємства набуває максимального значення.

З точки зору методів досягнення максимізації прибутку виокремлюють два принципово різних підходи: екстенсивний та інтенсивний. Екстенсивний підхід передбачає нарощування прибутку через збільшення обсягів виробництва і реалізації за незмінної структури витрат. Інтенсивний підхід - через підвищення ефективності використання наявних ресурсів, тобто зниження питомих витрат на одиницю продукції та/або підвищення ціни реалізації завдяки поліпшенню якості. В умовах обмеженості ринкових можливостей і ресурсів саме інтенсивний підхід, що базується на оптимізації витрат, є більш стійкою основою для зростання прибутку.

Витрати і прибуток є діалектично пов'язаними категоріями, що перебувають у стані постійної взаємодії. Характер цього взаємозв'язку є нелінійним і визначається рядом принципових закономірностей.

У кваліфікаційній роботі бакалавра визначено, що для аналізу виробничих витрат та прибутку (фінансового результату діяльності) використовується комплексна методика аналізу яка передбачає (дослідження за 5 років):

1. Вертикальний та горизонтальний аналіз структури активів компанії – для визначення стану, в якому перебуває підприємство.
2. Вивчення динаміки фінансових результатів діяльності (валовий дохід, валові витрати, чистий прибуток або збиток) та коефіцієнтів, які характеризують її ефективність (коефіцієнти поточної ліквідності, абсолютної ліквідності, швидкої ліквідності, автономії, ROA, ROA і т. інші) – з метою ідентифікації фінансового результату (прибутку чи збитку) та факторів, які спричинили його зміни.
3. Аналіз динаміки загальних та питомих виробничих витрат (витрат на 1 т товарної продукції заводу) – для визначення рівня витрат та їх зміни під дією різних факторів.
4. Аналіз показників виконання плану питомих витрат – як один із показників ефективності управління витратами на комбінаті.
5. Дослідження динаміки та структури виробничих витрат у розрізі їх економічних елементів.
6. Порівняльний аналіз структури витрат підприємства із середньогалузевими показниками – проведення бенчмаркінгу витрат.
7. Факторний аналіз чистого прибутку (збитку) комбінату за п'ять років – дослідження впливу на зміни прибутку обсягу виробничої діяльності, ціни реалізації, собівартості 1 т металосировини.
8. Прогнозування чистого прибутку та витрат – для ідентифікації майбутніх тенденцій зміни витрат та фінансових результатів в умовах, аналогічних діючим.

Реалізація такого підходу в роботі відбувалася на матеріалах ПрАТ «Північний ГЗК» - одного з найбільших гірничодобувних підприємств у Європі, що має закінчений цикл підготовки залізородної сировини - залізородного концентрату та обкотишів.

Аналіз структури активів комбінату показав, що за 2021-2025 роки вона не має стабільного приросту: у 2022 році вартість активів знизилася на 35,77% внаслідок дії зовнішніх чинників, пов'язаних із впровадженням на території України дії військового стану. Вартість активів лише у 2025 році досягла довоєнного рівня.

За період 2021–2025 рр. комбінат демонструє стратегію інвестиційного розвитку за рахунок основних засобів, проте одночасно відбувається суттєве погіршення ліквідності та зростання боргового навантаження. Така тенденція вимагає вжиття заходів щодо відновлення оборотності коштів і оптимізації структури капіталу для забезпечення фінансової стійкості підприємства в довгостроковій перспективі.

Вертикальний аналіз структури пасивів комбінату показав: частка власного капіталу знижується із 37,9% у 2021 році до 35,98% у 2025 році; довгострокові зобов'язання зростають із 4,66% до 4,9% у 2025 році; поточні зобов'язання зростають із 57,44% у 2021 році до 59,12% у 2025 році (приріст на 1,67%). Отже, можна констатувати, що у ПрАТ «ПівнГЗК» спостерігається негативна тенденція щодо зміни джерел фінансування підприємства у досліджуваному періоді.

Результати аналізу ключових фінансових коефіцієнтів вказують на значне погіршення фінансової стійкості ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 роках.

Аналіз динаміки чистого прибутку показав, що за 2021-2025 роки ПрАТ «ПівнГЗК» втратив майже всю свою прибутковість. Основними причинами критичного падіння чистого прибутку стали: суттєве скорочення доходів від реалізації; значне зростання собівартості продукції; різке збільшення фінансових витрат (+463,17%); втрата інших операційних доходів. Підприємство перейшло від високоприбуткової діяльності у 2021 році до стану з мінімальною прибутковістю у 2025 році. Подальше збереження такої динаміки створює серйозну загрозу фінансовій стабільності комбінату.

Специфіка формування витрат підприємства визначається його готовою продукцією – концентратом та обкотишами. За 2021-2025 роки обсяги виробничої діяльності комбінату знизилися на 20,47%, що є результатом падіння виробничої діяльності ПрАТ «ПівнГЗК» у 2022 році на 70,52% у зв'язку із військовими діями на території України які розпочалися у лютому 2022 року та тривають до дійсного часу. У 2025 році виробнича діяльність комбінату так і не досягла довоєнного 2021 року хоча щорічні тенденції приросту показників виробничої діяльності відбуваються із 2023 року. ПрАТ «ПівнГЗК» у 2021-2025 роках скоротив обсяги виробництва основних видів товарної продукції: концентрату на 8,27%, а обкотишів на 32,2%.

Встановлено, що за 2021-2025 роки витрати на виробництво товарної продукції комбінату зростають на 54,65%, що в умовах зниження на 20,47% у даному періоді обсягів виробничої діяльності є негативною тенденцією: витрати зростають при падінні обсягів виробничої діяльності.

Виробничі витрати на 1 т металосировини ПрАТ «ПівнГЗК» за п'ять років зростають на 94,47% із 1233,51 грн/т у 202 році до 2398,5 грн/т у 2025 році, що загалом теж є негативною тенденцією.

Проведений факторний аналіз витрат показав, що приріст виробничих витрат комбінату за п'ять аналізованих років на 8390975 тис грн відбувся за рахунок:

- зміни (зниження) обсягу виробництва (економія витрат на 3142847 тис грн);
- зміни питомих витрат на 1 т товарної продукції (зростання витрат на 11533821 тис грн).

Такі результати доводять актуальність пошуку шляхів оптимізації та зниження саме питомих витрат (витрат на 1 т металосировини які випускає комбінат).

Аналізуючи темпи зростання економічних елементів виробничих витрат визначено, що найбільшими темпами у складі витрат зростають енергетичні витрати - за п'ять років приріст майже у 2,5 рази (на 144,2%); та зростає вартість сировини та допоміжних матеріалів - на 84,4%. Взагалі, дослідження зміни статей виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 роки демонструє їх залежність від виробничої (операційної) діяльності та зовнішніх чинників (дестабілізація процесів енергозабезпечення, вимушені простої, процеси мобілізації, зміни роботи складського господарства та логістичних маршрутів).

За результатами проведеного структурного аналізу витрат визначено, що станом на 2025 рік домінуючими статтями витрат у їх структурі є: енергетичні витрати (частка 33,24%), сировина та допоміжні матеріали (частка 14,07%), амортизація (частка 14,02%) та паливо 11,26%). Саме на оптимізацію даних витрат слід звертати увагу при досягненні цілей максимізації прибутку.

Порівняльний аналіз (бенчмаркінг) витрат із середньогалузовими показниками показав, що структура виробничих витрат ПрАТ «ПівнГЗК» є типовою для підприємств українського ГЗК, але з кращим контролем витрат на трудові ресурси та вищим тиском енергетичних витрат. Підприємство виглядає ефективнішим за організацією праці, але вразливішим до зростання тарифів на електроенергію та процесами енергозабезпечення операційної діяльності. ПрАТ «ПівнГЗК» є конкурентоспроможним завдяки низьким витратам на працю, але зростання енергії може нівелювати існуючу перевагу. Пріоритет компанії №1 у управлінні витратами – енергоощадливість (в ідеалі – зниження витрат енергії на 25%) та підтримка кадрового потенціалу.

На завершальному етапі аналізу проведене дослідження впливу виробничих витрат на рівень чистого прибутку ПрАТ «ПівнГЗК». Встановлено, що найбільший негативний вплив на зміну чистого фінансового результату від діяльності комбінату (прибутку) здійснив ціновий чинник (витрат 53, 54% чистого прибутку). Наступний негативний чинник - зростання витрат на 1 т металосировини. Якщо ціна – це суто-зовнішній чинник, то витрати – внутрішній, залежний від підприємства чинник. Загальний негативний вплив виробничих витрат призвів до втрати 9661286 тис грн прибутку (35,41% загальної втрати). Вплив обсягу виробничої діяльності – третій чинник, який призвів до зниження чистого фінансового результату від діяльності - в результаті його дії комбінат втратив 3 016 505 тис. грн (11,05 %) чистого прибутку. Саме на контроль даних факторів має бути спрямована програма оптимізації витрат та максимізації прибутку.

Програма оптимізації витрат ПрАТ «ПівнГЗК» для досягнення цілей максимізації прибутку може бути структурована за чотирма функціональними напрямками: енергетичний менеджмент; технологічна модернізація; управлінські системи; збутова оптимізація.

Відповідно до прогнозу, реалізація комплексу заходів дозволить: знизити питому собівартість продукції з 2 438 грн/т (2025 р.) до 2 050 грн/т (2028 р.), тобто на 15,9%; підвищити валову рентабельність продажів з 26,7%

до 40,0%; збільшити чистий прибуток майже утричі - з 3,3 млрд до 9,8 млрд грн. При цьому зростання доходу від реалізації забезпечуватиметься переважно за рахунок якісного фактора (підвищення середньої ціни через поліпшення якості продукції та диверсифікацію ринків збуту), а не лише кількісного нарощування обсягів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутинець Ф.Ф., Чижевська Л.В., Герасимчук Н.В. Бухгалтерський управлінський облік. Житомир: ЖІТІ, 2011. 416 с.
2. Лабунська С.В. Управління витратами інноваційної діяльності підприємства: методологія та практика: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2014. 352 с.
3. Atkinson A.A., Kaplan R.S., Matsumura E.M., Young S.M. Management accounting information for decisionmaking and strategy execution. 6th ed. New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2012. 551 p.
4. Партин Г.О. Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій: монографія. Київ: УБС НБУ, 2008. 219 с.
5. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 28.03.26)
6. Курган Н. В., Мелех А. С. Впровадження управління виробничими витратами за відхиленнями на малих промислових підприємствах України. *Економіка і суспільство*. Випуск 19. 2018. С. 1298-1306.
7. Сніщенко Р. Г., Мазур-Надопта Д. В. (2025). Управління виробничими витратами господарюючих суб'єктів. *Трансформаційна економіка*, (1 (10), 94-99. <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2025-10-15>
8. Ляшенко Г., Овсяннікова В. Витрати підприємства та управління ними. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-27>
9. Литовченко О. Ю. Управління витратами на підприємстві: теоретичний аспект. *Інфраструктура ринку*. 2019. Випуск 31. С. 301–306
10. Тарасенко С. І. Управління витратами: навч. посібник. Кам'янське : ДДТУ, 2018. 305 с.
11. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку П(С)БО 31 «Фінансові витрати», затверджене Наказом Міністерства Фінансів України No 415 від 28.04.2006 р. Редакція від 17.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0610-06#Text> (дата звернення: 16.02.2025).
12. Атамас П. Й. Управлінський облік : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 440 с
13. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства : навч. посібн. Київ : ЦУЛ, 2002. 656 с.
14. Труніна І. М., Онищенко О. В. Методичні підходи до управління затратами промислових підприємств. *Modern Economics*. 2018. № 7. С. 182-191.
15. Турило А. М., Кравчук Ю. Б., Турило А.А. Управління витратами підприємства: навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 120 с.
16. Квасницька Р. С. Теоретичний базис управління витратами підприємства. *Modern Economics*. 2022. № 34(2022). С. 50-54.

17. Безверхий К.В. ще раз про тлумачення сутності понять “затрати” і “витрати”, “витрати виробництва” та “виробнича собівартість”. Вісник ЖДТУ № 2 (52). 2010. С. 223-228.

18. Ахновська І. О., Болгов В. Є. Управління витратами : навч. посіб. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 156 с. URL: https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/943/1/58_Управління витратами_I.pdf (дата звернення: 26.03.2026).

19. Котляров М. Д., Тітаренко Г. Б. Концептуальні основи управління витратами суб'єктів господарювання в умовах удосконалення ринкових відносин. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 9. С.43-47.

20. Пастернак Я.П. Облікова політика підприємств у частині організації бухгалтерського обліку витрат. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки*. 2016. Вип. 17(3). С. 146-150. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_17\(3\)_39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_17(3)_39) (дата звернення: 26.03.2026).

21. Свиноус І. В., Гаврик О. Ю., Іванова Л. С. Економічний зміст витрат виробництва в системі управління сільськогосподарським підприємством. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 17. С. 17-21.

22. П(С)БО 16 “Витрати” (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.

23. Олійник А. С., Могилевський М. В., Лявінець І. О., Попов О. Є., Нестеренко В. В. Оптимізація виробничих витрат при формуванні стратегії розвитку підприємства в бізнес-середовищі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. №21. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/2384/2420> (дата звернення: 27.03.2026).

24. Ільків Л.А. Класифікація витрат виробництва як необхідна передумова об'єктивного обліку і дієвого контролю. *Облік і фінанси АПК*. URL: <https://magazine.faaf.org.ua> (дата звернення: 27.03.2026).

25. Державна служба статистики України. Статистичний збірник «Промисловість України». Київ : Держстат. URL: <https://stat.gov.ua>. (дата звернення: 27.03.2026).

26. Ібрагімов І., Чупріна М. Оптимізація витрат підприємства, як важливий фактор підвищення конкурентоспроможності. І Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи». 2020 р. URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua> (дата звернення: 27.03.2026).

27. Майборода О. Є., Сукрушева Г. О., Куліш Є. В. Теоретична сутність категорії «прибуток підприємства». *Економіка і суспільство*. 2017. №10. С. 310-313.

28. Богацька Н. М. Прибуток підприємства: його роль, формування та резерви збільшення в умовах ринкової економіки. *Ефективна економіка*. 2019. № 9. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7253> (дата звернення: 29.03.2026).

29. Шваб Л.І. Економіка підприємства : [навч. посіб. для студ. ВНЗ] / Л.І. Шваб ; 4е вид. – К. : Каравела, 2007. – 584 с.
30. Шевців Л.Ю. Управлінський облік: навч. посіб. – Львів : Растр-7, 2022. 642 с.
31. Яновський Д.Л. Оптимізація витрат як елемент механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2021. № 3 (17). – С. 87-95.
32. Приймак С.В. Фінансовий аналіз. Практикум : [навчальний посібник]. Львів, 2021. 264 с.
33. Методичні підходи до стратегічного управління діяльністю підприємства / кол. монографія за ред. П. П. Микитюка. Тернопіль: Економічна думка, Тернопільський національний економічний університет, 2017. 400 с.
34. Економічний аналіз. Навчальний посібник / В.М. Серединська, О.М.Загородна, Р.В.Федорович. Тернопіль: Видавництво Астон, 2010.
35. Посиляєва К.І. Факторний аналіз у дослідженні показників господарської діяльності. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/faktorniy-analiz-u-doslidzhenni-pokaznikiv-gospodarskoi-diyalnosti.html>
36. Командровська В.Є., Градун А.І. Оцінка стратегії діяльності підприємства за допомогою методу бенчмаркінгу. URL : <http://ecobio.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/download/306/295> (дата звернення 14.04.2026р.)
37. Савицька, Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навчальний посібник. Київ : "Знання", 2007. 668 с.
38. Сайт ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПІВНІЧНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ. URL: <https://sevgok.metinvestholding.com/uk-ua/about-us/shareholders-info/particular-info/> (дата звернення 14.03.2026р.)
39. ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ПІВНІЧНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ". URL: <https://clarity-project.info/edr/00191023> (дата звернення 14.03.2026р.)
40. ПІВНІЧНИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ, ПрАТ. URL: <https://www.ua-region.com.ua/00191023> (дата звернення 15.03.2026р.)
41. Інформація емітента цінних паперів ПрАТ «ПівнГЗК». URL: <https://sevgok.metinvestholding.com/uk-ua/about-us/shareholders-info/other-info/> (дата звернення 15.03.2026р.)
42. Рокоча В.В., Одягайло Б.М., Терехов В.І. Геоекономіка та глобальні стратегії українського бізнесу (антикризовий аспект): навчальний посібник. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2017. 352 с.
43. Ferrexpo plc. Annual Report & Accounts 2024. London: Ferrexpo, 2025. 248 p. URL: https://www.ferrexpo.com/media/iwbrchf/46518_fxpo_ar24-int.pdf. (дата звернення: 10.03.2026).
44. Metinvest Holding LLC. Annual Report 2024. 2025. 156 p. URL: <https://metinvestholding.com/Content/Entities/Report/37/en/metinvest-annual-report-2024.pdf>

45. GMK Center. Ukrainian iron ore industry: results of 2024 and prospects for 2025. 2025. URL: <https://gmk.center/en/infographic/ukrainian-mining-industry-results-of-2024-and-prospects-for-2025/>. (дата звернення: 16.03.2026).

46. RK Consulting. Operating Costs for Miners. 2019 (оновлено 2024). URL: <https://www.srk.com/en/publications/operating-cost-for-miners>. (дата звернення: 16.03.2026).

47. ДСТУ ISO 50001:2020. Системи енергетичного менеджменту. Вимоги та настанова щодо використання. - Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2020. - 40 с.

48. ДСТУ EN 62053-21:2015. Лічильники електричної енергії змінного струму. Загальні вимоги, випробування та умови експлуатації. - Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2015.

49. Predictive Maintenance. URL: <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/pdm> (дата звернення: 11.04.2026).

50. Друрі К. Управлінський та виробничий облік: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 616 с.

Додаток А
Схема факторного аналізу виробничих витрат підприємства

Фактор	Формула впливу	Економічний зміст відхилення	Управлінська реакція
Зміна обсягу виробництва (ΔQ)	$\Delta MB(Q) = \Delta Q \times H_{m0} \times C_{m0}$	Об'єктивна зміна витрат через масштаб виробництва	Оцінка доцільності зміни обсягу
Зміна норми витрат матеріалів (ΔH_m)	$\Delta MB(H_m) = Q_1 \times \Delta H_m \times C_{m0}$	Технологічний фактор: зміна виходу металу, втрат при обробці	Перегляд технології, контроль якості сировини
Зміна цін на матеріали (ΔC_m)	$\Delta MB(C_m) = Q_1 \times H_{m1} \times \Delta C_m$	Ціновий (ринковий) фактор: коливання цін на ринку металосировини	Хеджування, довгострокові контракти з постачальниками
Зміна трудомісткості (ΔT_m)	$\Delta Bop(T_m) = Q_1 \times \Delta T_m \times C_{t0}$	Продуктивність праці, автоматизація	Нормування, мотивація, техніч. переоснащення
Зміна ставки оплати праці (ΔC_t)	$\Delta Bop(C_t) = Q_1 \times T_{m1} \times \Delta C_t$	Зміна тарифних ставок, доплат, премій	Оптимізація системи оплати праці
Зміна ставки накладних витрат (ΔH_v)	$\Delta H_v = Q_1 \times \Delta C_{nv}$	Ефективність використання виробничих потужностей	Завантаження потужностей, скорочення простоїв

Джерело: упорядковано автором на основі [10, 18, 34]

Додаток Б
Структурно – логічна модель формування показників прибутку

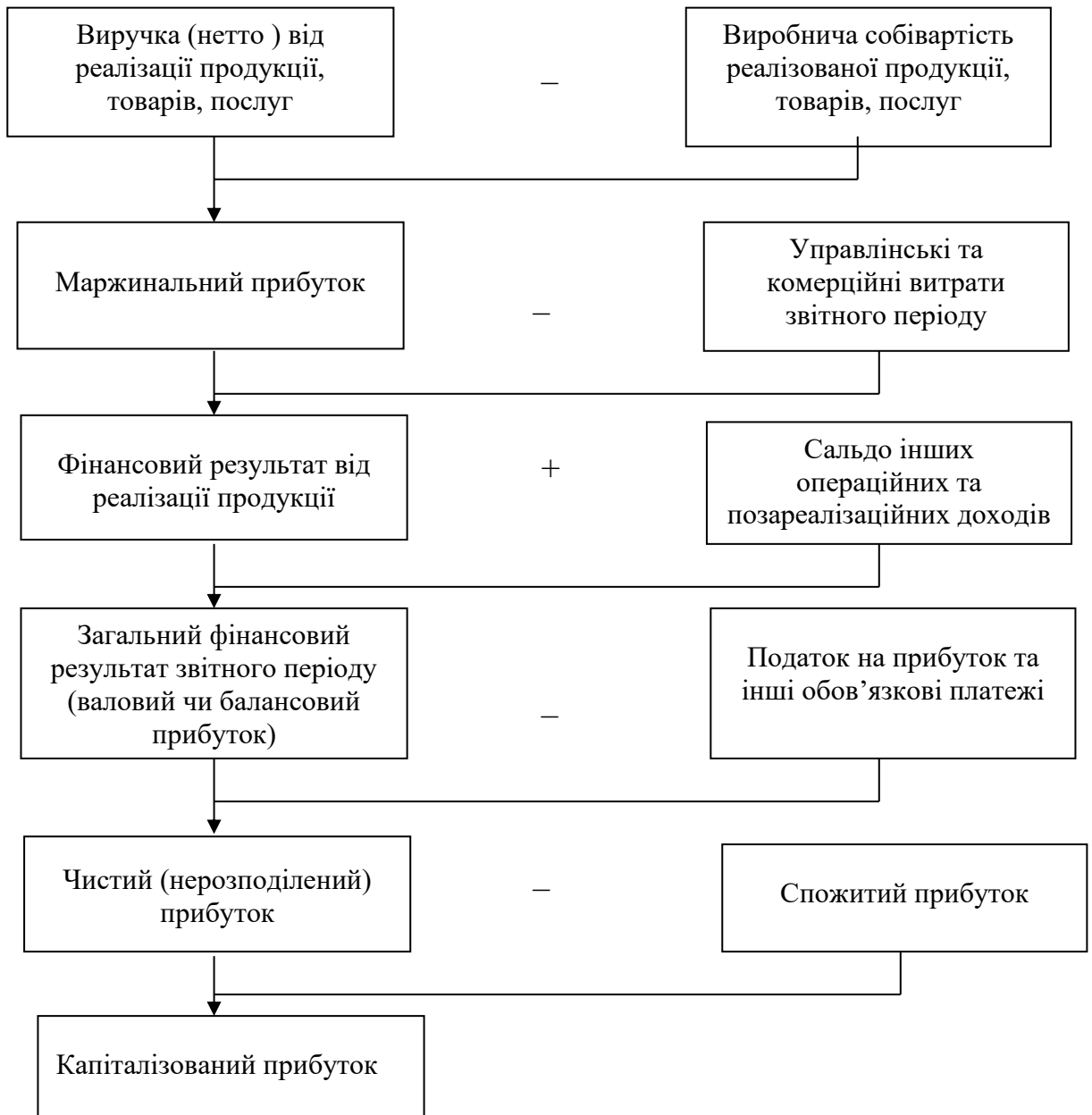
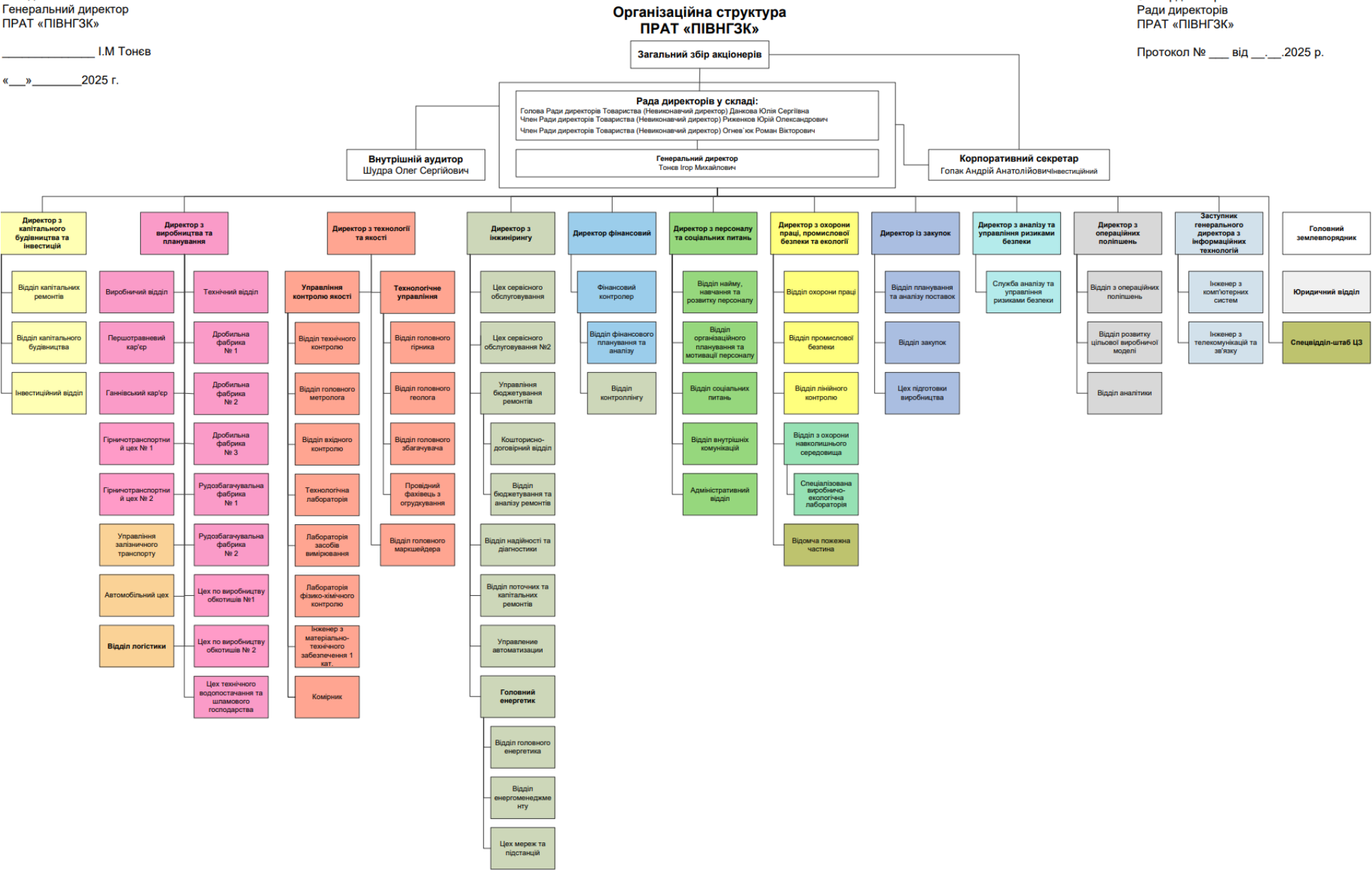

Рис Б.1 Структурно – логічна модель формування показників прибутку

[34]

Погоджено:
Генеральний директор
ПРАТ «ПІВНГЗК»
_____. І.М Тонев
«__» _____ 2025 г.

Затверджено рішенням
Ради директорів
ПРАТ «ПІВНГЗК»
Протокол № ____ від _____. 2025 р.

Додаток Г
Таблиця Г.1- Горизонтальний аналіз балансу ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 рр. [41]

Вид активу	роки					Зміна 2025/2021 рр.	
	2021	2022	2023	2024	2025	Абс., +/-	Відн., %
Актив							
I. Необоротні активи	21336642	19087790	16480840	27255178	25652597	4315955	20,23
II. Оборотні активи	49530232	26428183	32441161	31617058	47924971	-1605261	-3,24
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття		-	-	-	-		
Баланс	70866874	45515973	48922001	58872236	73577568	2710694	3,83
Пасив							
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	26859046	15077577	15914840	26462508	26474674	-384372	-1,43
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	3298855	2081420	1931819	4099462	3604445	305590	9,26
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	40708973	28356976	31075342	28310266	43498449	2789476	6,85
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-	-	-	-	-	-	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	-	-	-	-	-	-	-
Баланс	70866874	45515973	48922001	58872236	73577568	2710694	3,83

Таблиця Г.2- Вертикальний аналіз балансу ПрАТ «ПівнГЗК» за 2021-2025 рр. [41]

Назва статті	Роки					Зміна 2025/2021 рр.
	2021	2022	2023	2024	2025	
Актив						
I. Необоротні активи	30,11	41,94	33,69	46,30	34,86	4,76
II. Оборотні активи	69,89	58,06	66,31	53,70	65,14	-4,76
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття						
Баланс	100	100	100	100	100	-
Пасив						
I. Власний капітал Зареєстрований (пайовий) капітал	37,90	33,13	32,53	44,95	35,98	-1,92
II. Довгострокові зобов’язання і забезпечення	4,66	4,57	3,95	6,96	4,90	0,24
III. Поточні зобов’язання і забезпечення	57,44	62,30	63,52	48,09	59,12	1,67
IV. Зобов’язання, пов’язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	0	0	0	0	0	-
V. Чиста вартість активів недержавного пенсійного фонду	0	0	0	0	0	-
Баланс	100	100	100	100	100	-

Додаток Д

Вихідні данні для факторного аналізу чистого прибутку підприємства
ПрАТ «ПівніГЗК» у 2021-2025 роках, тис грн

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.	Зміна 2025/2021
Обсяг концентрату, тис. т	6104,2	2144,23	2389,66	3721	5599,2	-8,30%
Чистий дохід (виручка), тис. грн	51 817 000	13 835 000	19 925 000	28 960 000	32 917 622	-36,50%
Виробнича собівартість, тис. грн	15 354 918	9 483 970	13 561 767	18 915 583	23 745 893	54,60%
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	15 835 674	10 469 598	13 943 773	19 263 308	24 138 779	52,40%
Чистий прибуток, тис. грн	25 293 042	-297 233	866 090	1 338 185	3 329 174	-86,80%
Виробнича собівартість на 1 т концентрату, грн	2 515	4 423	5 675	5 083	4 241	68,60%
Виручка на 1 т концентрату, грн	8 489	6 452	8 338	7 783	5 879	-30,70%
Прибуток на 1 т концентрату, грн	4 144	-139	362	360	595	-85,60%
Валова маржа, %	69,44%	24,33%	30,02%	33,48%	26,67%	-42,77%
Чиста маржа прибутку, %	48,81%	-2,15%	4,35%	4,62%	10,11%	-38,70%
Темп зростання виручки, %	-	-73,30%	44,00%	45,40%	13,70%	-
Темп зростання виробничих витрат, %	-	-38,20%	43,00%	39,50%	25,50%	-

Джерело: розраховано на основі [41]